

Kari Tudományos Diákköri Konferencia

Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Rendészettudományi Kar

2023.

Dolgozat címe:

A bűnözés, mint jelenség a társadalom kitaszított rétegeiben

Jelige: *Bűnözés vagy megélhetés?*

Pályamunka lezárásának időpontja: 2023.09.14.

2023.

Tartalomjegyzék

A bűnözés, mint jelenség a társadalom kitaszított rétegeiben	1
1. Bevezetés	4
1.1. A témaválasztás indoklása.....	4
1.2. Hipotézis	4
1.3. A dolgozat célja	5
1.4. A kutatás módszertana.....	6
2. A hajléktalanság fogalma	7
3. A hajléktalanság története.....	9
4. A hajléktalanság jelenségének pszichológiai megközelítése.....	13
4.1. RAM (Risk Amplification Model) „kockázatnövelés modell”	13
4.2. Traumamodell (Goodman és Mtsai 1991).....	14
4.3. A tanult tehetetlenség	16
4.4. A lelki otthon, és a lelki otthontalanság	17
4.5. Szorongás és depresszió a hajléktalanság állapotában	20
4.6. Pszichológiai megközelítés összefoglalása	22
5. Nyugati minta, avagy a jövő modellje?	23
5.1. Magyarországi helyzet.....	23
5.2. Nyugat-Európai helyzet	25
6. A hajléktalanság jelenségéhez kapcsolódó fontosabb jogszabályok.....	27
7. Hajléktalanok sérelmére elkövetett jogsértések.....	30
8. Hajléktalanok által elkövetett jogsértések.....	33
8.1. Szabálysértési tényállások a hajléktalanság körében.....	33
8.2. Tipikus büntetőjogi tényállások a hajléktalanság körében	35
8.3. Összefoglalás	39
9. Életút és megélhetés a hajléktalanok között	40
9.1. Általános ismertetése	40
9.2. Elsődleges információk a felmérésben résztvevőkkel kapcsolatban	40
9.3. Társadalomhoz fűződő viszony	41
9.4. Szabálysértési és büntetőjogi felelősséggel kapcsolatos felmérés.....	41
9.5. Gyermekkor és neveltetés.....	42
9.6. Intézetben nevelkedett gyermekekből hajléktalan személyek.....	42

Összegzés	44
Felhasznált irodalom.....	46
Ábrajegyzék	48
Mellékletek jegyzéke	48

1. Bevezetés

1.1. A témaválasztás indoklása

Elsődlegesen a témaválasztásom oka, hogy gyakorló rendőrként számtalan ízben találkoztam hajléktalan személyek által elkövetett bűncselekményekkel, és több esetben feltettem a kérdéseimet: „Hogy válik egy sikeres ember hajléktalan bűnözővé?”, „Miért követnek el sok esetben indokolatlan bagatell bűncselekményeket?”. Mit is jelent a bűnözés, mint jelenség a társadalom kitaszított rétegeinek körében? Dolgozatomban törekszem hipotézisemnek megfelelően alátámasztani különböző módszerekkel igazolni állásfoglalásomat, miszerint a legtöbb általam megkérdezett ember élete már a gyermekkortól kezdődően rossz irányba halad, amelynek mindösszesen csak végeredménye, hogy a társadalomba nem képes az egyén megfelelően beilleszkedni, és abban szerepet vállalni. A Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Karának Közrendvédelmi szakirányos hallgatójaként kiemelten fontosnak tartom feltárni, és vizsgálni, hogy mely tényezők járulnak hozzá ahhoz, hogy a hajléktalanság életformáját élő személyek bűncselekmények elkövetéséből tartsák fent magukat, vagy azokat szándékosan elkövetve tudatosan juttassák magukat büntetés végrehajtási intézetbe.

1.2. Hipotézis

Egyéni meglátásom szerint az emberek neveltetése és általános viselkedése szorosan összefügg a bűnözővé válás folyamatával, valamint a társadalmi kitaszítottsággal. Véleményem szerint a probléma visszavezethető a gyermekkorra, mely magába foglalja a szülői gondoskodási-, nevelési folyamatok hiányát, vagy elégtelenségét, az iskolarendszeri szocializáció során adódó nehézségeket, bizonyos esetekben a pedagógusok didaktikai-, neveléstani hozzáállását, továbbá a társadalmi megítélést. A gyermekkori traumák kimondottan hozzájárulhatnak az egyén életviteli, beilleszkedési nehézségeihez a felnőttkor előre haladtával, amennyiben a pszichés fejlődés szempontjából jelentős életszakaszokban nem kapja meg a szükséges támogatás a különböző szocializációs közegektől. E tényezők, valamint azon társadalmi közeg, amelyben az egyén él nagy ráhatást gyakorolhat az állampolgári minőségére.

1.3. A dolgozat célja

Szeretném egyértelművé tenni a hajléktalan személyek vonatkozásában az olvasó számára, hogy a hajléktalanság jelensége nem feltétlenül jelent olyan állapotot, amelybe az érintett személy önhibáján kívül sodródik. Tapasztalható az a tény is, hogy egyes személyek szándékosan választják a hajléktalanság életformáját valamely belső indíttatás okán. Feltárni kívánom az ok-okozati összefüggéseket a témával kapcsolatban társadalmi, pszichológiai és rendészeti vonatkozásban is, valamint javaslatot kívánok megfogalmazni a hajléktalanság és a hajléktalanok által elkövetett bűncselekmények visszaszorítására, és kezelésére.

1.4. A kutatás módszertana

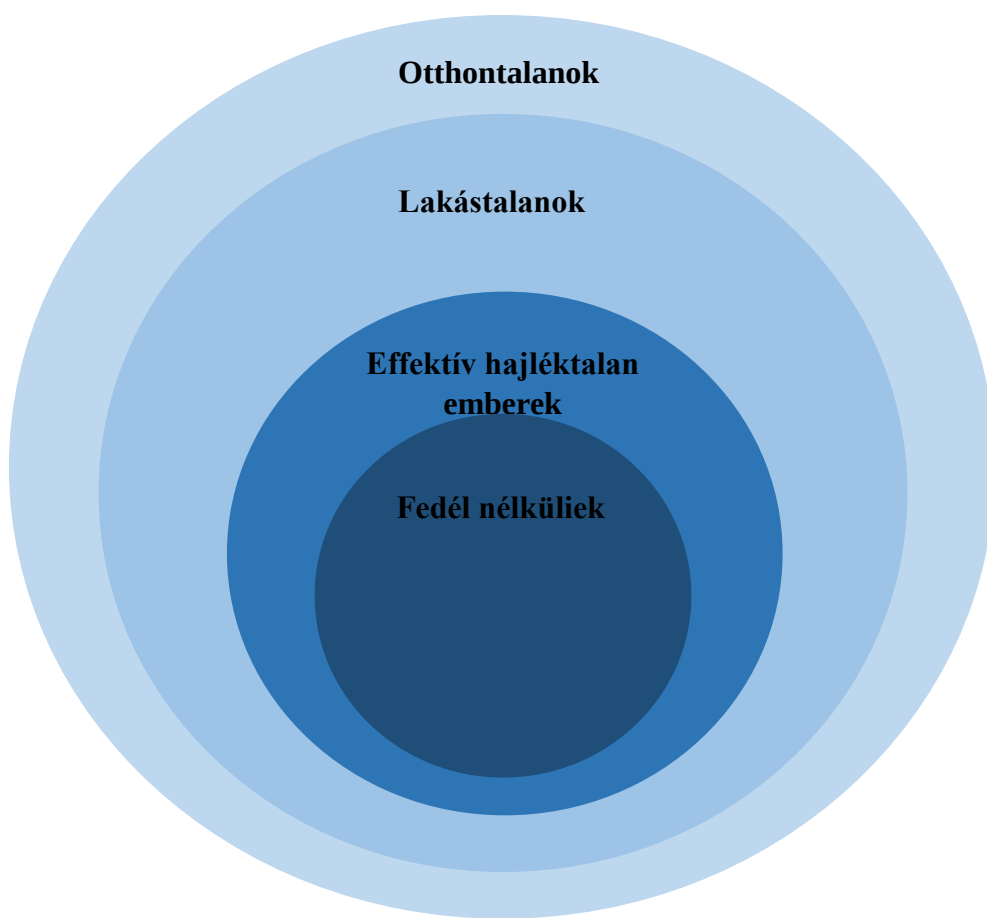
Fent megfogalmazott hipotézisemet kvantitatív oldalról, kívánom alátámasztani, esetlegesen megcáfolni. Szakdolgozatomban a kutatásom során elsődlegesen az empiriára helyezek hangsúlyt, hisz gyakorló rendőrként személyes tapasztalataim, és impresszióim is vannak hajléktalan személyekkel kapcsolatban. A témában magukat érintettnek tartó személyek körében 200 fő vonatkozásában anonim kérdőív került kitöltésre, amely részint kvalitatív, részint kvantitatív mutatókkal rendelkezik, ezeket a 9. pontban bővebben kifejtem. Meg kívánom jegyezni továbbá, hogy jelentős segítséget és forrásanyagot jelent dolgozatom elkészítésében a számos vonatkozó szociálpszichológiai értekezés, szakirodalom, a témában létrejött egyéb tudományos munkák továbbá az aktuális vonatkozó jogszabályok.

2. A hajléktalanság fogalma

Mindenek előtt fontos meghatározni kiket nevezünk hajléktalanoknak. A hajléktalanság, mint életkörülmény alatt nem csupán azon embereket kell érteni, akik ténylegesen az utcán élik mindennapjaikat, hanem sok esetben olyan embereket is hajléktalannak kell tekinteni, akik nem rendelkeznek állandó és biztos lakóhellyel. Fontos tulajdonságuk továbbá, hogy nem rendelkeznek olyan mértékű anyagi egzisztenciával, valamint emberi kapcsolatokkal, amely segítségükre lehetne életkörülményeik javulásában. Fenti okokra való tekintettel nehezen jutnak állandó munkahelyhez, stabil megélhetési forráshoz és így nem tudnak elfogadhatónak ítélt életkörülményeket teremteni saját maguk részére. Gyuris Tamás gondolatai alapján *„a hajléktalanok meghatározása folyamatosan változott, bővült, kezdetben a lakásviszonyokra, a lakhatás hiányára korlátozódott, majd kiterjedt a szociális kapcsolatok hiányára is. A mai korszerű megközelítések már magukban foglalják a hajléktalanság kockázatát és oksági viszonyait is, és a hajléktalanságot a társadalmi kirekesztettség egyik formájaként határozzák meg.”*¹

Bényei és munkatársai által 2000-ben alkotott modell szerint a hajléktalanság jelenségét 4 fokozat alapján osztották fel, amelyek gyakorlatilag diagrammként is ábrázolhatók. A modell értelmében *fedél nélkülinek* kell tekinteni azokat az embereket, akik életvitel szerűen az utcákon élnek, vagy valamely lakhelyül szolgáló félreeső kisebb tetőzet alatt élik mindennapjaikat. A fenti kategóriába eső személyek minden kétséget kizáróan a klasszikusan hétköznapi szóhasználat szerinti hajléktalanok. A következőkben egyre táguló fogalmi körökről fogok írni. A fedél nélküliek kategóriáját kiegészítendő jelölik meg az *effektív hajléktalan emberek* csoportját, akik magukba foglalják a fedél nélkülieket, és azokat, akik minden nap küzdenek azért, hogy az éjszakát egy relatív biztonságosnak mondható helyen töltsék, tekintettel arra, hogy nem rendelkeznek állandó lakhatási lehetőséggel. A csoportok tovább bővülésével jutottak el Bényeiék a *lakástalanokig*, akik ugyan életük nagy részét lakásban, vagy lakhatásra szolgáló helységben töltik, (pl.: büntetés végrehajtási intézetek, bentlakásos intézmények, gyermek és ifjúságvédelmi intézmények, munkásszállók) de nem formálhatnak jogot ott az állandó stabil élet és ott-hon felépítésére. A lakástalanok körébe tartoznak az albérletben élők, a befogadottak és a szívenességéből lakásban élő személyek is. A legtágabb kört az *otthontalanok* alkotják, akiknek a lakása, vagy háza nem megfelelő ahhoz, hogy oda otthont rendezzenek be, összességében csak a túlélésre tudják felhasználni. Ezek az ingatlanok gyakorlatilag a legtöbb esetben élhetetlen állapotúak, sok esetben az alapvetően elfogadott hőmérséklet, és ivóvíz sem biztosított.

¹ Gyuris Tamás: *Hajléktalanság nálunk – és az Unió országaiban; Kapocs – 2. évf. 5. szám 2003. október*

*1. ábra: Bényei félé modell a hajléktalanság jelenségéről
(Saját szerkesztés)*

3. A hajléktalanság története

„A hajléktalanság jelensége egyidős az emberi közösségekkel. Társadalmainkban mindig is előfordultak koldusok, vándorok, csavargók, illetve különböző okokból a társadalmi „fővonalból” kiszorult és helyüket veszített emberek.”²

Történelmi vonatkozásban elsőként meg kell, említsem, hogy a hajléktalanság jelensége egyidős az írott történelemben fellelhető társadalmakkal, mégis a dolgozat szempontjából csak a XX. századtól kezdődően releváns beszélnem a hajléktalanságról. Az 1910-es évektől kezdődően megfogalmazok néhány gondolatot. Az 1913. évi XXI. törvénycikk a közveszélyes munkakerülőkről első között rögzít a hajléktalansággal kapcsolatos jogsértéseket. Fenti jogszabály engedélyhez kötött tevékenységgé nyilvánította a koldulást. Amennyiben a koldulás tevékenysége során tetten ért személy nem rendelkezett jogszabályban meghatározott engedéllyel, elsődlegesen figyelmeztetéssel, de második alkalommal – ismételt elkövetés esetén – akár elzárással is sújtható volt a tevékenysége miatt.

A hajléktalanság állapotában jelentősebb változást jogszabályi vonatkozásban legközelebb a 4780/1932. M. E. számú rendelet „A szükségalakások jogviszonyainak szabályozása tárgyában” találhatunk. *„A rendelet kapcsán vetődött fel a hajléktalanság problémája, amelynek meghatározása szerint hajléktalannak azt kell tekinteni, aki körülményeinél fogva képtelen arra, hogy magának és családjának lakást biztosítson. Továbbá hajléktalannak kellett tekinteni azt az egyedülálló személyt is, aki a munkásszálló jellegű elhelyezés, az albérlet vagy az ágybérlet díját sem tudta kifizetni, és akiknek hatósági támogatás hiányában az utcán kellett volna töltenie az éjszakát.”³*

1950-es években a politika nem fogadta el a hajléktalanság állapotát, tekintettel arra, hogy a munkanélküliséget felszámoltnak tekintették, ezért megoldási stratégiák sem születtek ebben az időszakban a hajléktalanság megszüntetésére, valamint folyamatának visszaszorítására. 1953-ban jelent meg az első lakáskódex, amely különféle előírásokat fogalmazott meg a hajléktalan személyekkel kapcsolatban, továbbá világossá tette, hogy a hajléktalanságot a kor lakásügyi kérdésnek tekinti.

² Kántor-Düll (2018), A hajléktalanság láthatatlan arca: A lelki otthonosság és a lelki otthontalanság, Magyar Pszichológiai Szemle, 2018, 73. 4/5. 643–667 DOI: 10.1556/0016.2018.73.4.5

³ Bíró-Vadász (2003), A hajléktalan személyek sérelmére elkövetett bűncselekmények egyes kérdései

*„A rendszerváltozás előtt Magyarországon a hajléktalanság problémáját évtizedekig elrejtették. Az 1980-as népszámlálás adataiból azonban már kiderült, hogy a népességből több mint 360 ezer ember nem lakásban lakott, ebből 191 ezren csecsemő- és gyermekotthonokban, nevelőintézetekben, gyermekvárosokban, diákotthonokban, továbbá 92 ezer ember munkásszállókon, barakkokban, alkalmi szálláshelyeken, 60 ezren munkaterápiás, alkoholelvonó intézetekben. Közel 30 ezer olyan embert találtak, akinek a lakóhelye üzlet, iroda, garázs, prэшház, lakókocsi, vasúti kocsi, uszály, barlang, kunyhó stb. volt. Lakásviszonyaik miatt mintegy 200 ezren éltek a tényleges hajléktalanság állapotában.”*⁴ A rendszerváltozást megelőző időszakban a korszak sajátosságaként nem volt elismert a koldulás és a munkanélküliség ténye. Azokat a személyeket, akik ennek ellenére nem dolgoztak, és bérük kiegészítése, vagy bármely más ok miatt koldulásba kezdtek, az állam és a társadalom egyaránt elítélte, és akár elzárással is sújtották. A megítélésük, és a hajléktalanok társadalmi csoportjához fűződő hozzáállás még az 1970-es években sem változott, hisz abban az időszakban az egyént tette kizárólagos felelőssé élethelyezete miatt a társadalom és a politikai közeg is. Számtalan alkalommal fogyatékosnak, alacsony iskolázottnak vagy elmebetegnek titulálták a hajléktalanságot elszenvedő személyeket anélkül, hogy a kor társadalma felfigyelt volna az üggyel kapcsolatos egyéb releváns tényezők fentállására, többek között a megélhetési nehézségekre, hitelhelyzetre, szociálpszichológiai tényezőkre vagy neveltetési hibákra. Az 1984. évi 19. számú törvényerejű rendelet által bevezetésre került a Magyar Népköztársaság területén az úgynevezett szigorított javító-nevelő munka, amely a büntetésként elsődleges szankció volt a „munkakerülők”, „paraziták” számára. A szankciót azzal szemben lehetett kiszabni, aki a közveszélyes munkakerülés vétségét megvalósította, büntetési tétele pedig főszabály szerint 1 évtől 2 évig terjedhetett, viszont halmazati büntetés esetén akár 3 év is kiszabható volt. Fenti büntetés úgynevezett „félszabad” korlátozásként volt jelen, hisz az elszenvedőjének szabadsága összességében a munkaidőre korlátozódottan vált szabályozottá. Célként került kitűzésre, hogy a munkanélküliség jelenségét felszámolják, és munkára kötelezzenek minden arra alkalmas embert.

Fordulópontot jelentett az 1980-as évek végén a rendszerváltás a „kommunista maradványszágok” körében. A rendszer változásával a szemléletmód is megváltozott az élet minden területén. Különböző jogszabályi változások léptek hatályba, ide sorolva az 1989. évi XXIII. törvényt is, amely hatályon kívül helyezte a közveszélyes munkakerülést, de annak szankciója a szigorított javító-nevelő munka csak az 1993. évi Büntető Törvénykönyv módosítással szűnt

⁴ <https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/228.html> Szociálpolitika

meg, tekintettel arra, hogy a 13/1992 (VIII.7.) Igazságügyi Miniszter által kiadott rendelet határozatlan időre felfüggesztette fenti szankció végrehajtását. A hajléktalanság megítélése is megváltozott a korszakban, egészen pontosan 1989-től kezdődően. Ekkor beszélhetünk először az „új hajléktalanság” megjelenéséről (a témakörrel kapcsolatban számos magas szintű kutatás és értekezés keletkezett pl.: Bényei, Győri és Iványi által is), mivel az ezt megelőző időkben, mint már említettem kvázi tilos volt hajléktalannak lenni, és létezésüket nem fogadta el az állam. Figyelemmel arra, hogy a hajléktalan személyek csoportja jelentős növekedést mutatott, illetve a média szabadon közölhetett ezzel kapcsolatban tartalmakat egyértelmű konklúzióként vonta le az emberek többsége, hogy nem kizárólagosan önhibából adódó jelenségről kell beszélni a hajléktalanság kérdéskörében. A társadalom belátta, hogy a perifériára sodródott emberek legtöbb esetben a társadalmi, lakás- és munkaerőpiaci nehézségek valamint a szociális alultámogatottság okán kerültek elfogadhatatlan állapotok közé.

„Napjaink legelterjedtebb álláspontját „új ortodoxiaként” (Pleace, 2000) szokták emlegetni. Eszerint a strukturális faktorok adják a hajléktalanság táptalaját, és a súlyos személyes problémákkal küzdő emberek sokkal védtelenebbek a szociális és gazdasági trendekre, mint mások (Fitzpatrick, 2005).”⁵

Meggyőződésem szerint Kántor és Düll által megfogalmazottak alapján meg kell állapítani, hogy napjaink legsúlyosabb állam által kezelhető, és a hajléktalansághoz szorosan fűződő problémája az alacsony jövedelmekben, a magas munkanélküliségben és az otthon teremtés illetve –megtartásában gyökeredzik. Természetesen az állami felelősség mellett fontos az egyéni felelősséget is vizsgálat alá vonni. Az egyénnek még magasabb érdeke fűződik anyagi egzisztenciájának kialakításához, illetve fenntartásához, mint az államnak. Ezen gondolatok mentén véleményem szerint sok esetben a hajléktalanná vált személyek nem tettek meg minden tőlük telhetőt az egzisztencia megőrzésére, számos esetben elhibázott döntéseik – magas törlesztőrészek, adósságspirál – áldozatává váltak, de nem elhanyagolható az a tény sem, hogy emberek többsége munkahelyük megszűnéséből, avagy hirtelen munkaviszony megszűnéséből fakadóan veszítette el jövedelmét és került a társadalom által kitaszított hajléktalanok körébe. Fontosnak tartom megemlíteni azt a tény is, hogy Magyarországon a történelem során egészen napjainkig tovább nehezíti e társadalomból kivetett embercsoport életét a megalkotott jogszabályi környezet. Mire is kell gondolnunk pontosan? 2011-ben a Fővárosi Közgyűlési Rendelet szabályozta

⁵ Kántor Árpád, Düll Andrea (2018) *A hajléktalanság láthatatlan arca: a lelki otthon és a lelki otthontalanság, Magyar Pszichológiai Szemle*

elsőként a köztér életvitelszerű lakhatás céljára történő használatát, majd ezt követően első ízben a régi szabálysértési törvény „közterületen életvitelszerű lakhatás tilalmának ismételt megszegése” címmel hozott újabb jogszabályt, míg végül az új szabálysértési törvény 2018 óta szabálysértéssé nyilvánította az életvitelszerűen közterületen tartózkodás cselekményét. A jogszabályi környezet kapcsán nem elhanyagolható tény az sem, hogy fent említett szabálysértés bár hatályos ezzel kapcsolatban az Alkotmánybíróság (továbbiakban: AB) határozatot hozott. A 38/2012. (XI. 14.) AB határozat hiányosságként tárta fel, hogy a tényállásból nem volt megállapítható sem a védeni kívánt társadalmi érték, sem a büntetési cél, nem került meghatározásra legitim büntetési cél, a hajléktalan lét többnyire nem szabad választáson alapul valamint a hajléktalan kérdés elsősorban szociális probléma. Az AB kifogásai alapján konklúzióként megállapítható, hogy a tényállás sérti az emberi méltóság elvét, sérti a normavilágosság és ezen keresztül a jogbiztonság elvét.

4. A hajléktalanság jelenségének pszichológiai megközelítése

A hajléktalanság vizsgálata során fontos, hogy a hajléktalan személyeket részrehajlás nélkül ítéljük meg, azaz sem a „tehetetlen áldozat” sem a „semmittevő munkakerülő” megközelítés nem felel meg a valóságnak. *„Philippot, Lecocq, Sempoux, Nachtergaele és Galand (2007) a hajléktalanság pszichológiájának 1970 és 2001 közti európai irodalmát feldolgozva egyik leg-alapvetőbb hiányossággként azt emeli ki, hogy nincs olyan megfelelően kidolgozott elmélet, amely a módszeres kutatáshoz alapul szolgálhatna. Amint azt korábban magunk is szóvá tettük (Kántor, 2011), az európai kutatásokból szinte teljesen hiányoznak a pszichológiai elméletek, a vizsgálatok kapcsán ritkán hivatkozott elméleti keretek többnyire a szociológiából vagy kapcsolódó tudományterületekről származnak, ami minden bizonnyal azzal magyarázható, hogy Európában a kutatások zömét e területek képviselői végezték (Toro, 2007). A hajléktalanság kutatása a legrégebbi hagyományokkal az Egyesült Államokban rendelkezik, ugyanakkor itt is az figyelhető meg, hogy a kutatások elméleti bázisa meglehetősen kidolgozatlan. A hajléktalanság kutatásának egyik legjelentősebb alakja, Toro (2007) ”⁶*

4.1. RAM (Risk Amplification Model) „kockázatnövelés modell”

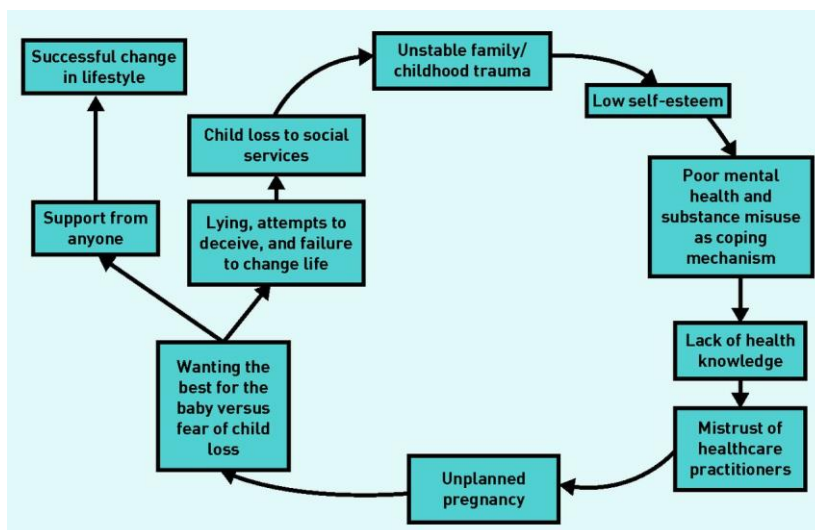
Az alcímbe jelölt, a hajléktalanságot pszichológiai megközelítésből vizsgáló modell megalkotói Whitbeck és Hoyt (1999). A két alkotó egészen a serdülő korra helyezik vissza a hajléktalanság kiindulási pontját. A RAM elmélet szerint az önálló életre való felkészülés időszaka a serdülőkorra tehető, így ekkor fontos vizsgálni azokat a szülői behatásokat, amelyek később fokozottan hozzájárulhatnak az egyén hajléktalanná válásához. Fontosnak tartották az elmélet szerzői kiemelni, hogy a társadalom periferiájára sodródott fiatalok többsége „csonka” családokból származik, ahol jellemzően a szülői elhanyagolás, szerfüggőség, állandósult konfliktus helyzetek és a tettleges bántalmazások szemtanúivá válnak a gyerekek. Sok esetben ezek a fiatal felnőttek elhagyják otthonukat, és hozzájuk hasonló életkörülményt átért társaikkal találkozási közösséget alkotnak. Ezek a közösségek idővel megélhetési céljából bűncselekmények elkövetőivé válhatnak, illetve megjelenhet körükben a fiataalkori prostitúció is, amely tényezők tovább nehezítik a hajléktalanná vált fiatalok élethelyzetét. Természetesen ez egy opcionális lehetőség,

⁶ Kántor-Dúll (2018) *A hajléktalanság láthatatlan arca: A lelki otthonosság és a lelki otthontalanság*

és csak a kezdete a hajléktalanná válás súlyos folyamatának. Az egyén fejlődése során számtalan alkalommal találkozik a társadalmi kitaszítottsággal, így megerősödik benne a gondolat, miszerint személye felesleges, és magát nem tartja a közösség szerves részének. Fenti folyamatok hatására különböző pszichikai betegségek is kialakulhatnak, amelyeket a későbbiekben kifejtek. Meg kívánom jegyezni, hogy a RAM modellt Milburn és Mtsai 2009-ben tovább fejlesztették, és így létrejött a RAAM (risk amplification and abatement model) „kockázatnövelés és csökkentés modell” is, amely már kiterjedten foglalkozik a hajléktalanság állapotának enyhítésével és annak leküzdésével is.

4.2. Traumamodell (Goodman és Mtsai 1991)

A traumamodell szerint a hajléktalanság jelenségének kialakulásához szükséges komponensként kell jelen legyen valamely traumatikus életesemény. Ezek az események, sok esetben esemény sorozatok hozzájárulnak ahhoz, hogy az alanyban pszichés problémák alakuljanak ki, ezzel is növelve a hajléktalanná válás kockázatát. A negatív életesemények hatására az egyénben kialakulhat PTSD vagy akár depresszió is, amely tovább nehezíti a beilleszkedését a társadalomba.

2. ábra: A trauma ciklusai: a hajléktalanság, a terhesség és a gyermekvesztés útja.
(Forrás: <https://bjgp.org/content/69/688/e760>)

Fent leírtakat alátámasztja a 2. ábra A trauma ciklusai: a hajléktalanság, a terhesség és a gyermekvesztés útja is. Fókuszba természetesen a hajléktalanság jelenségét helyezem továbbra is. A folyamatábra tökéletesen szemlélteti, hogy a probléma forrása a gyermekkorban gyökerezik, amikor hazugságok között tartják a gyermeket. A toxikusnak mondható családi légkör hatására a gyerek szociálisan alulfejletté válik. A stabilitását veszített családi közösségben, ahol többnyire jellemzően a szülők saját problémáikat kivetítik a gyerekekre, továbbá sok esetben a probléma forrásaként is tekintenek, rá az egyénben kialakul az alacsony önértékelés. Az önértékelés drasztikus romlásával kialakulnak különböző mentális betegségek (PTSD, szorongás, depresszió) is, ezzel egyidejűleg romlik az egyén egészséges emberi megítélő képessége. Az alany bizalmatlan más emberek iránt, teljesen elhidegül a szociális kapcsolatoktól. Kihátatálanságában az egyén jobb életet kíván magának, de nem találja meg az oda vezető utat.

Nők esetében gyakran előforduló tényező lehet egy nem kívánt várandósság is, amely tovább nehezíti a hajléktalanság állapotát, hisz a várandósság okán már nem csak magáról, de születendő gyermekéről is gondoskodnia kell. A hajléktalan személy ezen a ponton újabb nehézséggel találja szembe magát, hisz fokozódik a felelősség, amely rá nehezedik. Ezen a ponton amennyiben jelentős külső segítséget kap az egyén sikeres életmód váltás a potenciális végkifejtés, viszont ha ez a segítség elmarad, vagy megkésve érkezik, abban az esetben sajnos a körforgás az ábrán látható módon jó eséllyel megismétlődik, mivel a hajléktalanság állapotában potenciálisan újabb hajléktalan személyt hoz világra.

Amennyiben a születendő gyermek a hajléktalanság életformáját tapasztalja a kezdetektől, azt fogja természetesnek és elfogadottnak tekinteni. Amennyiben a gyermeket optimális esetben az illetékes hatóságok felfedezik, akkor pedig gyermek és ifjúság védelmi intézetben (GYIVI) fog nevelkedni, ami csak részmegoldást nyújt számára. A GYIVI megteremti az alapvető szükségleteket és lakhatást a gyermek számára, de nem nyújt otthont és szülői szeretetet, támogatást. A probléma teljes egészében nem szűnik meg, mivel a RAM elmélet szerinti kockázati tényezők magas szinten fent állnak ez esetben a hajléktalanságra, továbbá a traumamodell alapján pedig tartani kell attól is, hogy a szülőtől való elszakítás egy többlet nehézség, amelyet nem minden esetben képesek ezek az emberek feldolgozni.

4.3. A tanult tehetetlenség

A tanult tehetetlenség fogalma Martin E. P. Seligman amerikai származású pszichológus nevéhez fűződik. Lényegében a jelenség azt a folyamatot mutatja be, amikor az egyén tartósan azt tapasztalja, hogy tettei és akarata nincs hatással a külvilágra, és így a feleslegesnek vélt erőfeszítések hatására fokozatosan passzívvá kezd válni az emberi kapcsolatok, és a társadalom irányába. Kezdetben ezek az emberek saját életük felett veszítik el a kontrollt, majd ebből fakadóan kialakul náluk többek közt a tanult tehetetlenség is.

A szélsőségesnek nevezhető ambíciók, amelyeket ma a társadalom elvár a fiataloktól fokozottan megteremti a bukástól való félelmet körükben. Napjaink „kiskamaszai” az előbbi okból fakadóan zárt és előítéletes gondolkodást folytatnak, miközben minimális munka befektetéssel kívánnak hatalmas sikereket aratni az élet minden területén. A magukról és az őket körülvevő világról irreális képet alkotnak, amely okán nehezen alkalmazkodnak az őket körülvevő nehézségekhez. Az alkalmazkodó készség hiánya pedig hozzásegíti őket a negatív világmeglátáshoz, és a negatívák mellett a lehetőségeiket sok esetben nem képesek felismerni. Ezen okok által legtöbbször ez a generáció indulatos és támadó jellegű magatartást tanúsít, amely elsődlegesen verbálisan mutatkozik meg. Beszédstílusuk számon kérő és több esetben agresszív is lehet. Ezek a problémák komolyabb pszichés betegségek kialakulásához is vezethetnek, de biztosan növelik a kockázatát annak, hogy a személy hajléktalanná váljon, segítők emberek nélkül.

A felnőtt korú hajléktalanok esetében *„a hajléktalanná válás egyik leggyakrabban tapasztalt velejárója a saját élet feletti kontroll elvesztésének élménye és később az ebből fakadó tanult tehetetlenség kialakulása (lásd erről Goodman és mtsai, 1991; Bandura, 1997; Molnár, 1999; Düll, 2009). Az „otthon elvesztésének folyamatában a kontroll érzésének hiánya oda vezet, hogy a hajléktalan nem tud élni a társadalom által kínált lehetőségekkel. A tanult tehetetlenség nagyon megnehezíti azoknak a közvetettebb, ideiglenes és sokkal kisebb lépéseknek (például rendszeres tisztálkodás, rendszeres munkavégzés, információszerzés vagy az önbecsülés fenntartása) a megtételét is, amely folyamat végén (elvileg) az otthon visszaszerzése áll. A tanult tehetetlenség miatt a hajléktalan [személy] nem tudja ezeket kihasználni. Mindez nagymértékű hely-identitás-vesztéssel is jár, és ezzel szoros összefüggésben természetesen nem marad érintetlen a szelfidentitás sem. Amellett, hogy a társadalom erőfeszítést tesz az otthon nélküli [személyek]*

anyagi támogatására, mindenképpen gyengíthetné a fenti ördögi kör hatását, ha ezek az emberek az életük fontos szféráiban valamilyen módon újra átélhetnék a kontroll érzését”⁷

1. kép: A tanult tehetetlenség
(Forrás: <https://ifit.hu/ugysem-fog-sikerulni-a-tanult-tehetetlenseg/>)

A 3. ábra szemléltetésében elmondhatom, hogy amennyiben elhitetjük az alannyal, hogy képtelen valamely cselekvés megtételére, és a személy a tanult tehetetlenség állapotába már belehelyezkedik, akkor a legegyszerűbb feladatokat sem fogja tudni elvégezni. Jelen esetben teljesen egyértelmű, hogy a forgalom terelő kúpok által határolt körben lévő személy képes lenne onnan kilépni, de már nem tud passzív magatartása miatt, sőt el is hiheti, hogy képtelen rá.

4.4. A lelki otthon, és a lelki otthontalanság

„Az, akinek van otthona, egyrészt fizikai lakóhellyel rendelkezik, másrészt pedig valami mással is, ami túlmutat az épület fizikai sajátosságain, az otthonosság élményével. Annak a szükséglete, hogy valaki otthon tudja érezni magát a lakóhelyén és általában a világban, ugyanolyan elemi emberi szükséglet, mint a fizikai lakóhely szükséglete. Kennedy (2014) szerint a „pszichés otthon” egy létfontosságú lelki struktúra, mely több különböző humán funkciót sűrít magába. A lelki otthon bizonyos szempontból az otthon ideája, az identitásunk alapja, annak a lenyomata, hogy honnan származunk és kik is vagyunk valójában. Eredeti otthonunk nem pusztán téglákból és egyéb építőanyagokból állt, nem is csak a fizikai környezetből és a belső terekből, hanem

⁷ Dúll, 2009, 233–234).” (Kántor-Dúll (2018) A hajléktalanság láthatatlan arca: a lelki otthon és a lelki otthontalanság

érzelmi légkörből és kapcsolati élményekből is. Az, hogy mit jelent számunkra az „otthon”, milyen a mi otthonunk és milyen tudatos, illetve testi/zsigeri élményt hordunk magunkban arról, hogy milyen érzés otthon lenni, alapvetően meghatározza az identitásunkat és azt, hogy hogyan érez- A lelki otthon és a lelki otthontalanság (...) magunkat a világban. Kennedy (2014) szerint a pszichés otthon, az otthonosság belső élménye azt jelenti, hogy életünknek van bázisa, rendelkezünk a biztonságos otthon háttérével, van egy hely, ahova alanyi jogon és megkérdőjelezhetetlenül tartozunk. A pszichés otthon a fejlődő identitás számára szervező pszichés struktúráként szolgál.”⁸

A fenti idézet definiálja talán a legpontosabban, hogy mit is nevezünk lelki otthonosságnak. A jelenséggel kapcsolatban egyetemes elfogadott fogalom meghatározás nem került leírásra, ugyanis ezt a jelenséget körül lehet írni, de mivel mindenki számára mást jelent ezért egységesen és kategorikusan nem jelenthetjük ki, hogy mi is az a lelki otthonosság. Ellentéte, a lelki otthontalanság viszont a hajléktalanság kérdéskörében egy sokkal relevánsabb tényezőt képvisel.

Mindenek előtt fontos leszögezni, hogy a lelki otthontalanság kortól és nemtől függetlenül bárkit érinthet. Ahogy azt már a korábbiakban említettem a traumamodell kapcsán a fiatal korban zajló események meghatározzák a személy jövőbeli mivoltját. Ennek a gondolatnak a mezsgyéjén haladva találkozhatunk a lelki otthontalanság fogalmával is. Azok a gyermekek és fiatalok, akik gyermekként nem kapták meg a megfelelő szülői támogatást, szeretetet és törődést a későbbiekben nagyobb eséllyel válnak lelkileg otthontalanná. Amennyiben a szülői házban nem lelnek biztonságra, menedékre csak az elhanyagoltság és súlyosabb esetekben a bántalmazás jut nekik osztályrészül, akkor a gyerek elidegenedik a szülőtől és a szülői háztól. Bár fizikálisan otthont talál, de szellemi szinten örök „csavargóvá” lesz.

Fenti állítások hasonlóképpen igazak a GYIVI-ben nevelkedett személyek vonatkozásában is. Az intézet nem nyújt megfelelő szociális és lelki segítséget a felnőtté válás rögös útján. Azok a gyerekek, akik ilyen körülmények közt nőnek fel rendkívül magas arányban hajléktalanná válnak szinte azonnal, amint az addigi fizikális otthon megszűnik valamely okból fakadóan. Több ízben tapasztalható, hogy a GYIVI-ből felnőtt koruk miatt távozó személyek rövid időn belül többnyire bagatell bűncselekmény elkövetőjévé válnak, annak okán, hogy ismét egyfajta rendszert és menedéket tudhassanak magukénak a BV intézetek által.

⁸ Kántor-Dúll (2018) *A hajléktalanság láthatatlan arca: a lelki otthon és a lelki otthontalanság*

Fontos kiemelni azt is, hogy amennyiben normális életet tudnak mégis kialakítani, abban az esetben a következő generációra fogják nagy valószínűséggel átvezetni azokat a negatívakat, amelyek őket érték fiatal koruk során. Ezen okoknál fogva kívánom hangsúlyozni, hogy a lelki otthontalanság állapota egy roppant kardinális kérdés kellene, hogy legyen, amelyre minden szülő fontos, hogy felfigyeljen és annak elkerülésére figyelmet fordítson.

Felnőtt korban a tényleges hajléktalanság állapotát megélő személyek esetében szinte minden esetben beszélnünk kell a lelki otthontalanságról. Ennek egyszerű oka, hogy ezek a személyek szinte mind átestek azon, hogy bizalmat vetettek és biztonságot tulajdonítottak az otthonnak, amely valamely oknál fogva eltűnt az életükből, ezzel traumát generálva. „Toye (2008) „érzelmi otthontalannak” nevezi a hajléktalan emberek populációjának azon tagjait, akik olyan fokú bizalomvesztést éltek meg, hogy nem képesek felismerni és használni a helyzetük jobbítására rendelkezésre álló segítséget. Véleménye szerint ezeknél az embereknél az otthonosság alapjai sérültek, és az érzelmi szinten bekövetkezett otthontalanná válás tekinthető fizikai hajléktalanságuk valódi gyökerének. Kiemeli, hogy annak, hogy képesek legyünk egy adott új közegben hazatalálni, illetve otthonunkat újraalkotni, nagy valószínűséggel feltétele az, hogy legyen előzetes élményünk arról, hogy milyen otthon lenni valahol. Bényei és munkatársai (2000) fizikai értelemben hajléktalanná váló embereknél figyelték meg, hogy a különböző élethelyzetek változása során az érintettek maguk is „szubjektív változó formában élik meg helyzetük mibenlétét, s ennek függvényében identifikálják magukat hajléktalanoknak egy-egy stáció esetén: akkor, amikor fedél nélkül maradnak, vagy már akkor, amikor éppen elvesztették stabil lakhatásukat, illetve akkor, amikor nem találják helyüket zsúfolt és lakhatatlan 'lakásukban'” (Bényei és mtsai, 2000, 68). A lelki otthontalanság és a fizikai hajléktalanság kapcsolatát Hoksbergen (1999) abban látja, hogy a hajléktalan emberek döntő többsége gyermekkorban súlyos fizikai és lelki elhanyagolást élt át, szülei elutasították őket az első éveikben. Hollandiában a hajléktalan emberek 70%-ánál találták azt, hogy töltött időt gyermekotthonban (Magyarországon a hajléktalan emberek között a korábban állami gondozásban levők aránya jóval alacsonyabbnak tűnik, lásd pl. Győri, 2008). A biológiai szülei mellett sérült az alapvető biztonságérzésük. Ezeknek a gyermekeknek alapjaiban károsodott az identitásérzése, valamint a bizalma önmagukban és másokban. Többségük később gyakran szociális zavarokkal és kötődési nehézségekkel küzd, hajlamosak lehetnek például szociális izolációra, deviáns viselkedésre és fokozott törekvés jellemezheti őket arra, hogy – akár kritikátlanul – mások kedvében járjanak.”⁹

⁹ Kántor-Dúll (2018) A hajléktalanság láthatatlan arca: a lelki otthon és a lelki otthontalanság

Ahogy azt láthatjuk több pszichológiával foglalkozó kutató többféleképpen fogalmazza meg a lelki otthontalanság állapotát a hajléktalan emberek vonatkozásában, abban viszont mind egyet értenek, hogy gyermekkorra visszavezethető gondok és traumák szülik elsődlegesen a problémát.

Lelki otthontalanná válhatnak az emberek akkor is, ha az otthont jelentő családi légkörben bántalmazás, erőszak tanúi lesznek, vagy annak áldozataivá válnak. Ennek a jelenségnek többségében a nők és a gyermekek vannak kitéve. Sok olyan személy él ma is az utcákon, akik elvesztették a biztonságérzetet az otthonban és az erőszak elől menekültek a hajléktalanságba. Ezek az emberek azon túl, hogy fizikálisan elvesztették otthonukat, lelkileg identitásvesztetté válnak, de ezeket a bekövetkezés pillanatában talán fel sem mérik, tekintettel arra, hogy ösztönösen menekülnek az erőszak elől. A legtöbb esetben a manipulálás a bántalmazó fél részéről pedig olyan pszichés helyzetet teremt a bántalmazott számára, hogy a bántalmazott nem meri értesíteni az illetékes hatóságokat, és segítséget kérni, mert megszűnik a bizalma az emberek irányába, vagy magát hibáztatja a történetekért. Ilyen esetekben létfontosságú szerepe van a rendőrség bűnmegelőzési- és bűnfelderítési munkájának, amely jelen szituációban nehezen képes működni, hiszen a magánlakás titkait a falak eltakarják.

4.5. Szorongás és depresszió a hajléktalanság állapotában

Amint azt fentebb említettem kitérek a hajléktalanság állapotában jelen lévő szorongásra illetve a depresszióra is. Az otthonukat vesztett emberek vonatkozásában általánosan elmondható, hogy a szorongás egészségtelen változatával élnek együtt. Fontos leszögeznünk, hogy a szorongás alapvetően nem csak negatív tartalmat hordoz magában. Az emberek szinte kivétel nélkül találkoznak a szorongás jelenségével normális körülmények között, ilyen lehet egy állásinterjú, vizsgahelyzet vagy akár a munkahelyi pozíció elvesztése is. Mint azt az utolsó példa is sejteti a szorongást nem csak valós indokok okozhatják, hanem vélt okok is, amelyek alkalmassak lehetnek arra, hogy az egyénben félelmet generáljanak. A hajléktalanok esetében szinte kivétel nélkül jelentkezik a szorongás azon fajtája, amely az otthon elvesztése, és az otthontalanság állapotával kapcsolatban generálódik. Az ebből fakadó stresszhelyzet és kilátástalanság eredményezheti, hogy ezek az emberek segítség hiányában depresszióba forduljanak át.

„A hajléktalan elveszíti a személyes sorsa feletti kontrollt, a tanult tehetetlenség állapotába kerül, amely depressziót eredményezhet. Ennek következményeként a hajléktalanok egy részét

a feladás és a generalizált passzivitás jellemzi - ők azt sem veszik igénybe, ami pedig elérhető lenne számukra. Mások éppen ellenkezőleg, függővé válnak a segítő intézményektől, és feladják a saját befektetéseket igénylő önálló próbálkozásokat (Goodmann és Saxe 1991; Levendel 1993). ”¹⁰

A hajléktalanság állapotából való kitörés önmagában nem volna lehetetlen, de a legtöbb ember pszichikai okok miatt képtelen rá, ahogy azt alátámasztja Barabásné Koller Erzsébet is. Meg kell jegyeztem egy további problémaként azt is, hogy a hajléktalanság állapotában az egyik legfontosabb pszichikai igény a hovatartozás. Tekintettel arra, hogy ezt az alapvető szükségletet, csak a hozzájuk hasonló élethelyzetben élőkkel tudják érvényesíteni, de sok esetben sors-társaikkal nem hajlandók egyéb okok miatt – erőszak vagy lopás – szóba állni. Az a hajléktalan személy, aki nem tudja kielégíteni hovatartozási szükségletét rövid időn belül szintén depressziós élethelyzetbe kerül, majd ezt követően az öngyilkosságba menekül.

3. ábra: A szorongás és a depresszió hatása
(Saját szerkesztés)

¹⁰ Barabásné Koller Erzsébet (2006) Az otthontalanság pszichológiai hatása a hajléktalan életmóddal kapcsolatba kerülő személyek identitásváltozásában

4.6. Pszichológiai megközelítés összefoglalása

Mint azt több eseten keresztül alátámasztottam és leírtam, a hajléktalanság állapota közel sem csak saját indíttatásból és saját hibából történik. Számtalan külső tényező és komponens befolyásolja a hajléktalanná váló személyeket, hogy ebbe az életformába találjanak megoldást, vagy ezt tekintsék normálisnak. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a fent bővebben kifejtett kutatási szempontokon túl még beszélhetünk a környezetpszichológia otthonelméleteiről, a poszt-modern megközelítésekről illetve a kontinuum modellről is. A hajléktalanság jelensége véleményem szerint markánsan összefügg annak pszichológiai hátterével, és sok esetben a társadalom részéről, ha több empátia érné ezeket a személyeket a drasztikus végkimenetek, mint öngyilkosság elkerülhetőek lennének.

5. Nyugati minta, avagy a jövő modellje?

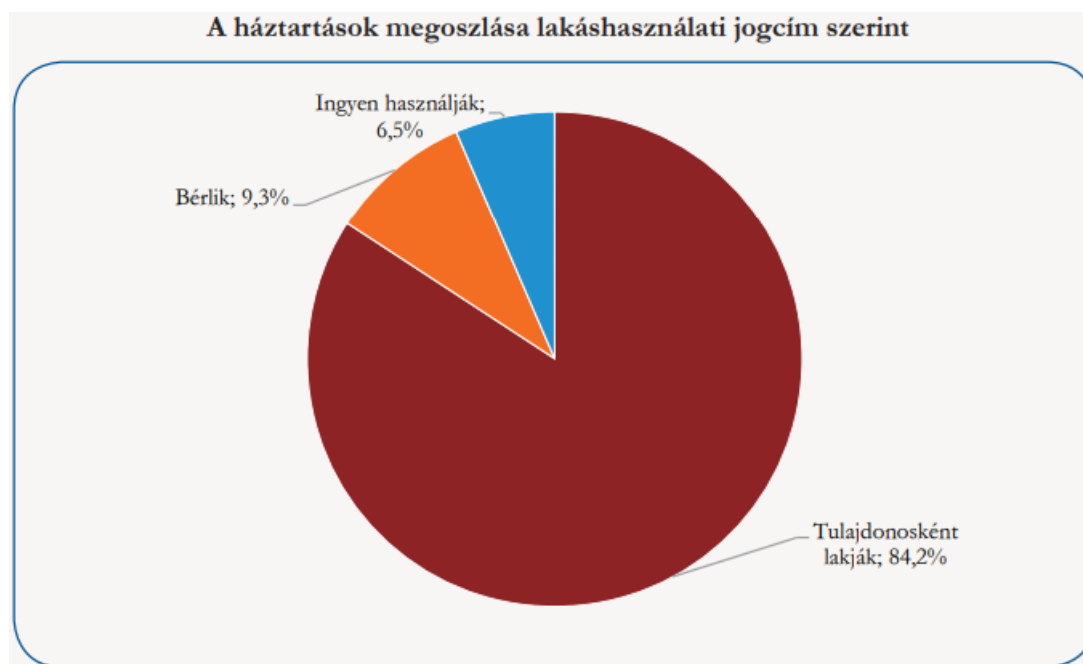
Dolgozatom megírása során igyekszem feltárni a különbséget a Magyar valóság és a nyugat-európai modell között. Nagyban segítségemre volt a tudományos alátámasztás során Erdélyi Csaba gondolatai.¹¹

A nyugat-európai államok vonatkozásában kivétel nélkül elmondható, hogy csak a lakosság legfelsőbb rétege engedheti, és engedi meg magának, hogy saját tulajdonú ingatlant vásároljon. Alapvetően a tendencia arra hajlik, hogy piaci bérlakásokban éljenek az emberek. Az átlag magyar ember számára roppant furcsán hangzik, hogy az életét albérletben élje le, pedig ennek legalább annyi, ha nem több előnye ismert, mint hátránya. Mi is a különbség a két társadalmi modell berendezkedése között?

5.1. Magyarországi helyzet

Ma Magyarországon az emberek döntő többsége minden áron saját tulajdonú ingatlan megszerzésére törekszik. Be kell látni viszont azt a tényt, hogy napjaink magyar átlagkeresetéből hitel felvétele nélkül szinte lehetetlen ingatlant vásárolni. Rengetegen keverednek adósságcsapdába, mivel a vállalt hitel törlesztőrészletét nem képesek fizetni egy esetleges munkahely megszűnése esetén, vagy napjaink jelentős inflációja mellett a mindennapi megélhetés oly módon megdrágult, hogy emiatt nem marad elegendő pénze az egyénnek a hitele törlesztésére.

¹¹ Nemzetközi Rendészeti Figyelő X.- Erdélyi Csaba

1. diagram: A háztartások megoszlása lakáshasználati jogcím szerint
(Forrás: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/mibol_elunk14.pdf)

Fenti állításom súlyosságát igazolja az általam készített és lentebb látható táblázat, amelyet a Magyar Bírósági Végrehajtói Kar által közzétett hiteles adatok alapján állapítottam meg. Világosan látszik, hogy 2021-es évben a COVID-19 vírus által okozott veszélyhelyzetben a Kormány által tett intézkedések – ide értve a hiteltörlesztési moratórium veszélyhelyzettel kapcsolatos különös szabályainak bevezetéséről szóló 637/2020. (XII.22.) Korm. rendelet módosításáról szóló 536/2021. (IX.15.) Korm. rendelet, illetőleg kiegészítő rendelkezésként a hiteltörlesztési moratórium igénybevételéhez alkalmazandó kérelemről szóló 6/2021. (IX.15.) MK. rendelet – következtében mintegy 1603 kilakoltatással lett kevesebb 2020-hoz képest. Ebben az időszakban fontos arról is beszélnünk, hogy a fent említett rendeletekben meghatározottak szerint a végrehajtás 2020-hoz képest 2021-ben háromnegyed évvel kevesebb időben is működött. Ami fontosabb mutató lehet viszont az elmúlt 3 év statisztikáját tekintve, hogy 2020 év teljes kilakoltatását, ha arányosan negyed évekre elosztjuk, akkor is 2022-ben közel 2,5-szer annyi otthonvesztés következett be, aminek következtében feltételezhető, hogy nagyjából ennyivel több hajléktalan személyt jelent napjainkra.

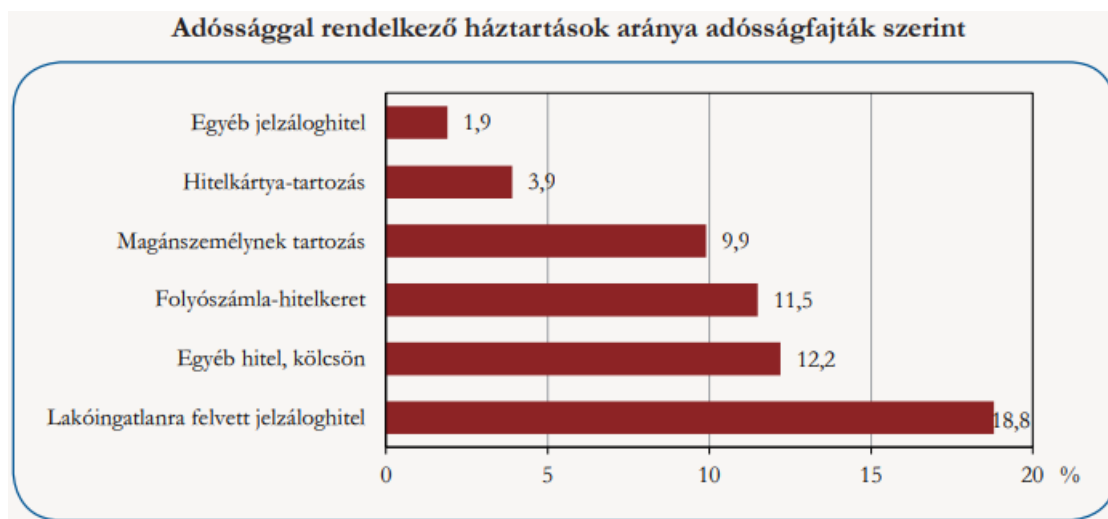
Vizsgált év	Aktív végrehajtási negyed évek	Kilakoltatások száma
2020	4	1645

2021	1	42
2022	1	989

1. táblázat: Kilakoltatási mutatók 2020-2022 között

(Forrás: <https://mbvk.hu/1970/ingatlanl-kapcsolatos-egy-vegrehajtsi-cselekmnyek-statisztikaja-3/> alapján saját szerkesztés)

Ha a szélsőséges állapottól el is tekintünk, akkor is megállapítható tény, hogy a legtöbb hazánkban élő személynek kényszertakarékosságot kell alkalmazni már azért is, hogy a hitelét finanszírozni tudja. Emellett további gondot jelent, hogy nem marad elegendő pénze az otthon állagmegóvására, amely hozzájárul a lakásszegénység állapotához, ezzel belekerül a személy a Béneyi féle hajléktalanság modell szerinti otthontalanok csoportjába.

2. diagram: Adóssággal rendelkező háztartások aránya adósságfajták szerint

(Forrás: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/mibol_elunk14.pdf)

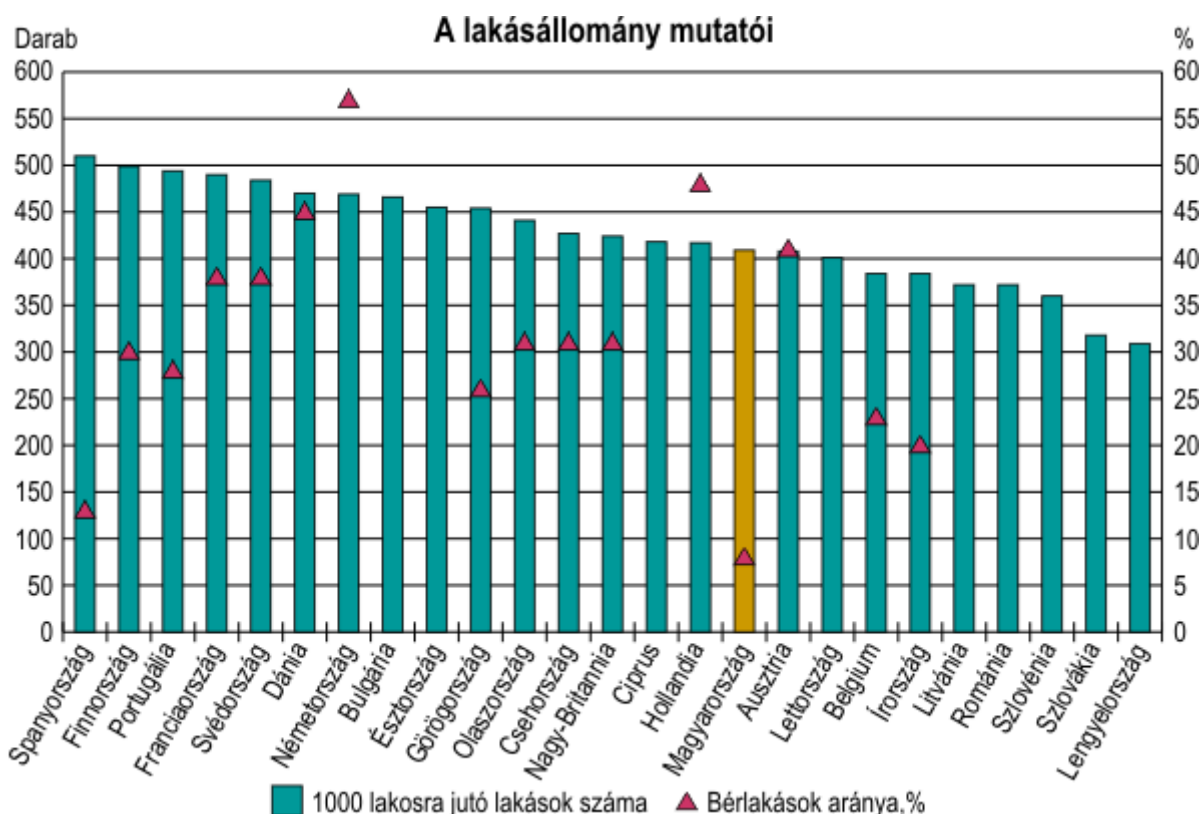
A legtöbb munkalehetőséget Budapest és a nagyvárosok képesek nyújtani az emberek számára. Abban az esetben, ha egy hirtelen lakásigény jelentkezik – pl.: válás, eltartó családtag halála – ezekben a térségekben külső segítség nélkül szinte lehetetlen lakáshoz jutni, ellenben a munkalehetőség miatt fontos volna az adott városban, vagy annak közvetlen körzetében élni.

5.2. Nyugat-Európai helyzet

Nyugat-Európa számos államában jellemzően a társadalom legtehetősebb rétege vásárol ingatlanokat, majd azok egy részét bérbe adja. A nyugati közösségek többségét képező polgári réteg alapvetően bérlakásokban él. Ennek a megoldásnak egyértelműen hátránya, hogy az otthon sosem tárgyilagossá, és közel sem állandóvá, viszont ennél számottevően nagyobb értékkel bíró előnyöket hordoz magában. Tekintettel arra, hogy az átlagos nyugati család nem saját tulajdonú ingatlanjában él nincs „röghöz kötve”. Egy egyén vagy család vonatkozásában ez abszolút pozitív tényezőként tud hatni, mivel egy nagyobb lehetőségeket magában hordozó állásajánlat esetén viszonylag könnyen, jelentősebb anyagi megterhelés nélkül képes lakóhelyet váltani. Amennyiben munkahely- vagy a dolgozó munkaviszonyának megszűnésével kapcsolatos nehézség merül fel, nem kell magát kényszerszertakarékosságban tartani, egyszerűen olcsóbb bérleti díjú ingatlant választ. A legszélsőségesebb helyzetben pedig a nyugati államokban szociális bérlakásokat tartanak fent azon állampolgárok számára, akik nem tudnák egy átlag lakásnak a bérleti díját megfizetni. Ezek a bérlakások arányaiban véve nagyobb számban vannak jelen, mint Magyarországon, kifogástalan állapotúak, állandóan karbantartottak és megfizethetők mindenki számára. Természetesen igénylésük a helyi jogszabályoknak megfelelően szabályozott, így valóban csak az arra rászorulóknak kaphatják meg azokat.

„A szociális bérlakások bérleti díja alacsony és az üzemeltetésük állami támogatással fizetődik ki tulajdonosaik számára. Az ilyen rendszert működtető országokban a közpénzek jelentős részét a szociális bérlakás rendszer fenntartására és nem szegényeknek lakástulajdonba kényszerítésére vagy tehetősek vásárlásának támogatására fordítják.”¹²

¹² A hajléktalanság társadalmi okairól, és ezek kezelésének lehetőségeiről, <https://tk.hu/a-hajlektalansag-tarsadalmi-okairol-es-ezek-kezelesenek-lehetosegeirol>

3. diagram: A lakásállomány mutatói
 (Forrás: https://www.ksh.hu/szamlap/életunk_lak.html)

A diagramon jól szemlélteti, hogy a Központi Statisztikai Hivatal által közzétett adatok szerint számottevően kevesebb bérlakás található hazánkban, mint a nyugati államokban. Ez a probléma tovább fokozza a lakhatás kérdését, hiszen aki nem kíván saját ingatlant vásárolni, és a nyugati modellt követné meglehetősen nehezen fog boldogulni.

6. A hajléktalanság jelenségéhez kapcsolódó fontosabb jogszabályok

Ahhoz, hogy a hajléktalanok kérdésében a jogszabályi vonatkozásokról tudjunk szólni feltétlenül meg kell neveznünk, hogy jogilag kik is minősülnek hajléktalannak. A hajléktalanság fogalmát vizsgálhatjuk az 1993. évi III. törvény Jogi meghatározás a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról, a 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről 178/B.§.-a Életvitelszerű közterületi tartózkodás szabályainak megsértése illetve a 178/2018 (X. 2.) Kormányrendelet az életvitel szerű közterületi tartózkodás szabályainak megsértése szabálysértéssel kapcsolatban közreműködő egyes szervek kijelöléséről és feladatairól alapján is.

„Az 1993. évi III. törvény a hajléktalan emberek esetében kétféle meghatározást ad.

Az első - igazgatási típusú - definíció értelmében "...hajléktalan a bejelentett lakóhellyel nem rendelkező személy, kivéve azt, akinek bejelentett lakóhelye hajléktalan szállás." (Szt.4.(2))

E definícióból adódóan "a hajléktalan személyek ügyében szociális igazgatási eljárásra az a szociális hatáskört gyakorló szerv illetékes, amelynek illetékességi területét a hajléktalan személy az ellátás igénybevételekor nyilatkozatában tartózkodási helyeként megjelölte". (Szt.6.)

A hajléktalan emberek részére nyújtott pénzübeli és természetbeni ellátások esetében e szerint a definíció szerint kell eljárnia önkormányzatoknak.

A szociális törvény második - ellátási típusú - definíciója értelmében: "hajléktalan az, aki éjszakáit közterületen vagy nem lakás céljára szolgáló helyiségben tölti". (Szt.4.(3))

Az a definíció a szociális ellátás szempontjait követi. Ebből a meghatározásból adódóan "a települési önkormányzat, tekintet nélkül hatáskörére és illetékességére, köteles az arra rászorulóknak átmeneti segítyt, étkeztést, illetve szállást biztosítani, ha ennek hiánya a rászorulóknak az életét, testi épségét veszélyezteteti". (Szt 7.(1)).

Ehhez a definícióhoz köti a szociális törvény a hajléktalan emberek részére fenntartott személyes gondoskodást nyújtó ellátásokat. Vagyis ezt a meghatározást köteles alkalmazni az önkormányzat akkor, ha nappali melegedő, éjjeli menhely vagy átmeneti szállás formában nyújt személyes gondoskodást. (Szt. 78, 84, 89 §.) Ez azt is jelenti, hogy ezen ellátások igénybevételekor feltételként nem köthető ki lakcím vagy utolsó lakcím szerinti területi illetékesség.”¹³

„(1) Aki életvitelszerűen közterületen tartózkodik, az szabálysértést követ el.

(2) Mellőzni kell a szabálysértési eljárás megindítását és helyszíni figyelmeztetést kell alkalmazni, ha

a) az elkövető a rendőr felszólítására az elkövetés helyét elhagyja, vagy

b) az elkövető a jelenlévő hatóság vagy más szerv vagy szervezet felajánlott segítségét elfogadva együttműködik a hajléktalan személyek részére fenntartott ellátások igénybevétele érdekében.

(3) A helyszíni figyelmeztetéssel egyidejűleg a rendőr az elkövetőt tájékoztatja a (4) bekezdésben foglalt jogkövetkezményekről.

¹³ Gyuris Tamás, Orros Jolán (1999) Tények és hátterük. Rövid áttekintés a magyarországi hajléktalan ellátásról

(4) Akit 90 napon belül 3 alkalommal a (2) bekezdés szerint a szabálysértés elkövetése miatt a helyszínen figyelmeztettek, azzal szemben az újabb elkövetéskor a szabálysértési eljárás megindítása nem mellőzhető.

(5) Az (1) bekezdés alkalmazásában életvitelszerű tartózkodásnak tekinthető minden olyan magatartás, amely alapján megállapítható, hogy a közterületen való életvitelszerű tartózkodás a lakó- és tartózkodási hely, valamint egyéb szállásra való visszatérés szándéka nélkül, a közterületen való huzamos tartózkodás érdekében valósul meg, és a közterületen való tartózkodás körülményeiből, vagy a magatartásból arra lehet következtetni, hogy a jellemzően lakóhelyül szolgáló közterületen végzett tevékenységet - így különösen alvás, tisztálkodás, étkezés, öltözködés, állattartás - az elkövető a közterületen rövid időnként visszatérően és rendszeresen végzi.”¹⁴

Ahogy az a törvényi szövegből kiderül, szabálysértésként minősíti a jogalkotó az életvitelszerűen közterületen való tartózkodásra irányuló magatartást. Felmerülhet a kérdés, hogy ki lehet alanya aszabálysértésnek . Az elkövetéshez szükséges magatartásformát az 5. bekezdés határozza meg, de nem mondja ki objektíven vizsgálható körülményként, hogy kik számára felróható a szabálysértés, azaz ki képezheti az elkövetés alanyát. Erre a kérdésre pontos választ a fenti szabálysértés végrehajtási rendelete a 178/2018 (X. 2.) Kormányrendelet sem ad.

¹⁴ 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről 178/B.§.

7. Hajléktalanok sérelmére elkövetett jogsértések

Számtalan esetben beszélnek az emberek a hajléktalanok által elkövetett jogsértő magatartásokról, de minden bizonnyal kevesen gondolnak abba bele, hogy a hajléktalan személyek sérelmére is követnek el szabálysértéseket és bűncselekményeket egyaránt. Társadalmi tekintetben sokszor ezeket a személyeket nem kezelik egyenrangú emberként társaik, pedig erkölcsi, etikai, sőt mi több jogi alapon is azonos bánásmód illet meg minden embert.

A hajléktalan személyeket számtalan esetben érik negatív behatások mindennapjaik során. Tekintettel arra, hogy az otthon és a ház falai által nyújtott biztonság számukra nem adatott meg rendkívüli módon kiszolgáltatott helyzetben vannak az átlagemberhez képest. Sérelmükre leggyakrabban előforduló jogsértések az élet-, testi épség-, emberi méltóság- illetve a vagyon elleni bűncselekmények. Több esetben találkozhatunk sajnos azzal, hogy fiatalok fogadásból, vagy csak pusztán „szórakozásból” bántalmaznak hajléktalan személyeket. Kállai Barbara: A hajléktalan kérdés rendészeti ¹⁵aspektusai című A Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészeti Kutatóműhely országos tudományos pályázati felhívására beadott pályázatában megfogalmazza, hogy kutatások szerint az utcán élő emberek több mint kétharmada válik erőszakos bűncselekmények áldozatává. Azon túlmenően, hogy a társadalom, amely többsége rájuk kizsákolttként tekint, és számos esetben bántalmazza is őket, még attól is tartaniuk kell, hogy sorstársaikkal kerülnek fizikális konfliktusba. Fontos említést tenni arról, hogy az utca emberei egymás sérelmére követnek el vagyon elleni bűncselekményeket. Ezek leggyakrabban a lopás, rablás és a kifosztás. Hajléktalanok többsége egybehangozóan kimondja azt az állítást miszerint az utcán „farkastörvények uralkodnak”, amely arra utal, hogy a fizikálisan erősebb elvehet a gyengébbtől mindent, és a törvények az ő közegükben ugyancsak háttérbe szorulnak. Elmondásuk szerint úgy érzik, hogy őket a társadalom és a rendőrség is magukra hagyta, élnek saját „törvényeik” szerint, hiszen többségükben a rendőr látványa csak félelmet kelt, nem pedig biztonságérzetet. Többen is elmondták, hogy ahányszor rendőrrel találkoznak, annyiszor különböző szabálysértésekért felelősségre vonják őket, az esetek többségében helyszíni bírsággal szankcionálva azt. Ezek a szabálysértések szinte kivétel nélkül a koldulás és az életvitel szerűen közterületen tartózkodás szabályainak megsértése.

Ahogy arról a fentiekben már említést tettem, de ezen a ponton sem elhanyagolható, hogy a tartós magányosság és a társadalmi kizsákoltság alapjául szolgál számos mentális betegségnek.

¹⁵ <https://docplayer.hu/287655-A-hajlektalan-kerdes-rendeszeti-aspektusai.html>

A pszichés alulmaradottság, és mentális betegségek kialakulása okán több esetben akár szerfűggőség miatt, tovább rontják saját biztonságuk állapotát. Társaik, és a társadalom többi tagja is számos esetben önkívületi állapotukat kihasználva tulajdonít el tőlük vagyontárgyakat. Természetesen nem nagy értékű tárgyakra kell ez esetben gondolni. Általában egymástól tulajdonítanak el ruházati cikkeket, élelmet, vagy csekély mennyiségű készpénzt. A pszichés állapotuk miatt továbbá számos esetben emberölés illetve testi sértés áldozataivá is válnak.

Állításaimmal kapcsolatban több, a témában tudományos művet alkotó szerzővel azonos véleményre jutottam. Fontosnak tartom kiemelni Szoboszlai Katalin – Fábíán Gergely – Hüse Lajos: *Hogyan válnak áldozattá a hajléktalanok?* című értekezésben leírtakat, miszerint „*A hajléktalanok legalább kétharmada szenvedett már el valamilyen kárt. A cselekmények jellemzően anyagi természetűek vagy életet veszélyeztető cselekmények voltak. Minden második fedél nélküli sérelmére követtek el lopást. A lopás cselekménye legtöbbször a túlélést jelentő elemi javak, úgymint ruha, cipő, élelem elvételére irányult. Emellett pénzlopás is előfordult, több esetben ennek erőszakos formája is megvalósult. Az ellopott tárgyak értéke olyan csekély volt, hogy a sértetté válás nem jutott a hatóságok tudomására. [...] A hajléktalanok az éjjeli menedékhelyet tartják a leginkább veszélyes intézménynek a bűncselekmény bekövetkezését tekintve. A lopással okozott személyes kár sok esetben visszatartó erő a szállást nyújtó intézmények igénybevételénél. A lopás mellett a bántalmazás is gyakori a sértetté válásban. [...] A zaklatás egy bizonyos hely elhagyására való kényszerítésben is kimerül a hajléktalanok számára, amit lakásban élő kezdeményez. Több esetben rendőri segítséggel távolítják el őket lépcsőházból, parkból, belvárosi közterületről. A megalázás és a szidalmazás legtöbbször „szórakozó” fiatal emberek csoportjától éri a hajléktalanokat, akik felforgatják utcai szállásaikat, szétszórják a holmijaikat, szidalmaznak őket, és konfliktushelyzetet teremtenek. [...] A testi sértés és az emberéleletet veszélyeztető bántalmazás elkövetői között találjuk a kötekedő fiatalok mellett a sorstársakat, az intoleranciát kifejező lakásban élőket és a rendvédelmi hatóságot. Ez utóbbiról csak ritkán tesznek említést a fedél nélküliek, nem ellenkeznek, inkább beletörődve veszik tudomásul a „közakaratot” (pl. egy terület elhagyására való felszólítás). Sértettként a hajléktalanok az ellenük elkövetett bűncselekményekről ritkán tesznek bejelentést a rendőrségen, mivel nem tudják ma-*

guk mellett a jog védelmét. Az underclass létben a hajléktalanok a jogok gyakorlását is elveszítik, és nem gondolják, hogy az igazságszolgáltatás mellettük is működik, és az elkövető büntetést kaphat.”¹⁶

Az utca emberéről elmondható mindamellett, hogy az időjárás viszonytársaival és az életben maradásért küzd, hogy a társadalom és saját társai sem könnyítik meg helyzetüket. A bűncselekményi áldozattá válás úgymond napi rutinnak számít életükben, és sajnálatos tényként kell megállapítsam, hogy az illetékes hatóságok bevonása nélkül ez az állapot változni sem fog. Az említett nehéz életkörülmények ellenére további tény, hogy ezen információk hiányában a társadalom többségében a hajléktalan szó nem az áldozat asszociációját ébreszti fel, hanem ellenkezőleg, bűncselekmény elkövetőjére vagy az agresszióra gondolnak.

¹⁶ Szoboszlai Katalin – Fábíán Gergely – Hüse Lajos: *Hogyan válnak áldozattá a hajléktalanok?*

8. Hajléktalanok által elkövetett jogsértések

A fenti fejezetben említettek szerint tehát a „hajléktalan” szó az átlagember számára egyenlő a bűnöző kifejezéssel. Az, hogy a közvélemény általánosan így ítélkezik egy több komponensből megvizsgálható dolog eredménye.

Először is a fentiekben egy rövid elmondás alapján szemléltettem, hogy a hajléktalanok nem igénylik a hatósági közbelépést belső viszályaik rendezése során, ellenben amint ők válnak olyan bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetőjévé, amelynek sértettje egy nem hajléktalan személy abban az esetben szinte kivétel nélkül rendőrségi ügy generálódik a történetekből. Mielőtt a kérdéskörben mélyebbre ásni magunkat le kell szögezzem, hogy fontos különbséget tenni a különböző jogsértő magatartások között, hiszen a csekély súlyú szabálysértésektől, a „bagatell” bűncselekményeken át az egészen súlyos esetben élet ellenes bűncselekmények elkövetői között is találni hajléktalan személyeket. Természetesen az előbbi mondat nem azt hivatott kiemelni, és alátámasztani, hogy minden hajléktalan bűnöző lenne, csupán ténymegállapítás, és tapasztalat.

8.1. Szabálysértési tényállások a hajléktalanság körében

A hajléktalanok, mint embercsoport az esetek számszerű többségében szabálysértési kategóriában a 2012. évi II. törvény A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló törvény 177. §. (A tulajdon elleni szabálysértés) 178/B. §. (Életvitel szerű közterületi tartózkodás szabályainak megsértése), 185. §. (Koldulás) szabálysértések elkövetőjeként jelennek meg a Szabálysértési nyilvántartási rendszerben (SZNYR). Természetesen törvényes keretek között tekintve e cselekmények jogellenesek, de ha szociális aspektusba helyezzük, teljesen más rálátást kaphatunk a történetekre.

Gyakorlatilag, ha élethelyzetüket vizsgálva belegondolunk kicsit mélyebben a tulajdon elleni szabálysértés kapcsán a legtöbb esetben megélhetési okokról kell beszélnünk. Tapasztalataim azt mutatják, az esetek döntő többségében ezt a szabálysértést még a jelenlegi inflációs helyzetben is 5000 Ft érték alatt követik el, hiszen nagy általánosságban a napi betevőjüket tulajdonítják el az üzletekből. A további említett két szabálysértés is szorosan összefügg vagyoni helyzetükkel.

Az életvitel szerűen közterületi tartózkodás szabálysértésével kapcsolatban több értekezés és cikk jelent meg, mégis amellyel leginkább egyet tudok érteni az Dr. Tihanyi Miklós r. alezredes: Hajléktalanság az alkotmányos rendészet tükrében (Belügyi Szemle) című cikke.

A jogalkotó meglehetősen hosszan, ellenben a teljesség igénye nélkül dolgozta ki a szóban forgó szabálysértés törvényi tényállását, ahogy ez Alezredes Úr cikkében is olvasható. Számos bizonytalan kérdés vetődik fel a jogszabályban, amely bizonytalanságok egyértelművé tétele a jogalkalmazókra marad. Nem hanyagolhatjuk el azt a tényt sem, hogy alapvetően a szóban forgó állapot elsődlegesen szociális probléma, csupán másodlagosan rendészeti feladat. Ha a jogszabály egyes bekezdésein végig haladunk könnyen rájöhettünk, hogy tartós megoldást a rendészet önmagában nem képes elérni.

Az (1) bekezdésben foglaltak szerint, ha jogkövető magatartást kíván folytatni a hajléktalan személy abban az esetben hajléktalan szállóra kényszerül. Ezzel önmagában nem lenne semmi gond, viszont számos ilyen szálláshelyen elfogadhatatlan életkörülmények uralkodnak miközben, ahogy azt már fentebb említettem egymástól kell tartsanak, hisz könnyen bűncselekmény áldozatává válhatnak. A szóban forgó bűncselekményeket a későbbiekben kifejtem.

Az (5) bekezdés szerinti tényállás jelentős nehézséget okozhat a végrehajtói állomány számára. Tekintettel arra, hogy a hajléktalan személyek egy jelentős csoportja rendelkezik állandó bejelentett lakcímmel, vagy legalább tartózkodási hely igazolására alkalmas okmánnyal, nehezen megállapítható, hogy az érintett személy valóban a közterületen éli-e mindennapjait. Amennyiben valaki mégis egyértelmű jelét adja a szabálysértési tényállás megvalósításának, abban az esetben is több végrehajtási probléma merülhet fel. Tekintettel arra, hogy a jogalkotó kizárja a helyszíni bírság lehetőségét az intézkedő rendőr számára máris kevesebb szankcionálási lehetőség áll rendelkezésre. A háromszori figyelmeztetés szükségessége 90 napon belül megnehezíti az első érdemi szankcióhoz vezető utat is. Ha viszont minden feltétel adott a szabálysértést akkorra már rendszeresen elkövető személy előállításához, továbbá szabálysértési őrizetbe vételéhez ismételt problémával találkozhatunk. Az őrizetbe vétel ideje alatt a rendőrségnek kell gondoskodnia a fogva tartott személy étkeztetésére, tisztálkodására vonatkozóan a (8) bekezdésbe foglaltak szerint. Bár igaz, hogy a fogvatartott személyeknek általánosan joguk van a fentiekhez attól függetlenül, hogy hajléktalanok-e vagy sem, mégis többek úgy vélekednek, hogy bagatell jogsértések elkövetésével a hajléktalan személyek egy része tudatosan azt kívánja elérni, hogy egy rövidebb időre (főleg a téli hónapokban) élhető helyen tölthesse mindennapjait. Mindezen gondok mellett tovább haladva még egy téziszről fontosnak tartok szót ejteni a témával kapcsolatban. Figyelembe véve, hogy ezek az emberek életük nagy részét az utcán töltik, számos fertőző betegséggel rendelkeznek nagy általánosságban.

Végül szabálysértések körében a Koldulásról, mint gyakori hajléktalan szabálysértésről is érdemes szót ejteni. Az utca embere többségében meglehetősen csekély nettó jövedelemből éli

mindennapjait. Kutatásom során azt kellett megállapítanom, hogy az elmondások szerint a legtöbbjüknek a havi átlagos nettó jövedelme nem éri el a 100.000 Ft-ot sem. Életük nélkülözhetetlen része a kéregetés, hiszen jelentős részben a társadalomnak kiszolgáltatottak. Alapvetően viszont azt kell mondjam, hogy a koldulás szabálysértése miatt felelősségre vont személyek alulinformáltságuk miatt kerülnek kellemetlen élethelyzetbe. A törvény azt mondja ki röviden, hogy gyermekkorú személy társaságában, házalva vagy közterületen, illetve nyilvános helyen pénz átadása céljából embereket leszólítva tilos a cselekményt folytatni, és ezen szabályok meg nem ismerése bár nem jogosít fel azokat be nem tartására, mégis az információ hiányában keverednek kellemetlen helyzetbe. Számos „kreatív” megoldással találkozhattunk az előbb említettekkel ellentétben, amelyek viszont ha ugyan nem is feltétlenül elfogadottak erkölcsileg jogilag mégis megengedettek. Legfőképp Budapest közterületein, mint például a táblákra felírt üzenetek, egyszerű csöndes várakozás egy pénz gyűjtésére szolgáló tároló edény mellett vagy esetenként a zene világában jártas személyek részéről az utcazene.

8.2. Tipikus büntetőjogi tényállások a hajléktalanság körében

Mint arra vonatkozóan már fentebb említést tettem Szoboszlai Katalin – Fábíán Gergely – Hüse Lajos: Hogyan válnak áldozattá a hajléktalanok? című alkotásuk által a hajléktalan személyek körében gyakorta előfordul szabálysértések elkövetése mellett bűncselekmények elkövetése is. A körükben leggyakrabban elkövetett cselekmények többségét a vagyon elleni, vagy az élet és a testi épség elleni bűncselekmények alkotják, de súlyosabb bűncselekmények is megjelennek hajléktalanok általi elkövetésben. A 2012. évi C. törvény szerinti 164.§. (Testi sértés), a 339.§. (Garázdaság), a 366.§. (Kifosztás), a 370.§. (Lopás) és a 365.§. (Rablás) bűncselekmények törvényi tényállását fogom bemutatni hajléktalan személyek, mint az elkövetés alanyai vonatkozásában.

A testi sértés a többi fent nevesített bűncselekményhez hasonlóan Büntető törvénykönyv különös részében található meg. Fontos a bűncselekménnyel kapcsolatban leszögezni, hogy a büntetési tétele a sértett fél számára okozott testi kár mértékétől függ, azaz amennyiben a sértett fél sérülései 8 napon belül gyógyulónak minősülnek abban az esetben könnyű testi sértésről beszélünk, ellenben ha 8 napot meghaladó a gyógyulás időintervalluma abban az esetben súlyos testi sértésről beszélhetünk. Az eljárás metodikájában is különbség mutatkozik ennek függvényében, tekintettel arra, hogy a könnyű testi sértés magánindítványra üldözendő, amíg a súlyos testi sértés közvédelemre üldözendő büntetett. Ezen információkra fontos kitérni, hisz ez magyarázatként

szolgálhat arra vonatkozóan, hogy miért is jelentkezik több esetben a súlyos testi sértés a hajléktalan személyek körében, mint a könnyű testi sértés. Ahogy azt már korábban említettem, a társadalom periferiájára sodródott személyek szinte kivétel nélkül saját „törvényeik” szerint élnek. Ez a jelenség magyarázatként szolgálhat arra, hogy nem kívánnak magánindítvánnyal élni, és ezzel hatósági ügyet kezdeményezni, ellenben a közvadra üldözendő súlyos testi sértést a Rendőrség járőrei saját észlelés alapján büntető eljárás keretein belül bíróság elé tudják vinni. A hajléktalan személyek többnyire egymással szemben szokták megvalósítani fent nevezett törvényi tényállást, bár olykor előfordulhat, hogy túlzott bódítószer fogyasztás okán teljesen indokolatlanul a szóban forgó embercsoporton kívül esőkkel szemben is megkísérlik, vagy el is követik a testi sértés valamely esetét. Amellett a tény mellett viszont továbbra sem szabad elmentni, hogy alapvetően nem mondható el általánosítva, hogy minden hajléktalan személy bűnöző, vagy mi több közveszélyes személy lenne.

A hajléktalanok által elkövetett bűncselekmények egy másik jelentős csoportját képezi a garázdaság törvényi tényállása. A jogalkotó a következő módon határozza meg az alap esetben érteendő garázdaság vétségét: „(1) *Aki olyan kihívóan közösségellenes, erőszakos magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.*”¹⁷ A leírtak szerint fontosnak tartom kiemelni a bűncselekmény néhány sajátosságát. A jogalkotó azzal a megfogalmazással, hogy „...ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg...” arra utal, hogy a szóban forgó vétség a Büntető törvénykönyv szerint másodlagos bűncselekménynek minősül, azaz csak abban az esetben igényel eljárást, ha elsődleges vagy más néven fő bűncselekmény nem valósult meg. Meg kell említeni azt a tényt is, hogy a cselekmény megvalósításához nem szükséges, hogy valaki megriadjon vagy megbotránkozzon, csupán arra alkalmasnak kell lennie a cselekménynek, és a helyszínnek, illetőleg további fontos tény az is, hogy az erőszakos magatartásnak nem feltétlenül természetes személy ellen kell irányulnia, az irányulhat dologra is. A Garázdaság vétség körében kifejtett megállapítások alapján, a hajléktalan személyek körében el kell mondanom, hogy meglehetősen gyakori bűncselekményről beszélünk. Mint azt a testi sértés magánindítványra üldözendő változatánál elmondtam nem jellemző, hogy ezek az emberek éljenek jogaik e körben kiterjedt gyakorlásával. A gyakorlat azt mutatja, hogy amennyiben könnyű testi sértésben nem indítható eljárás a magánindítvány megtételének hiánya miatt, de az események alkalmassá teszik a cselekményt arra, hogy az Garáz-

¹⁷ 2012. évi C. tv.339.§.

daságnak tekinthető legyen, abban az esetben a rendőrség illetékes járőrei e másodlagos bűncselekményben indítana büntetőeljárást. A Garázdaság vétségét továbbá leggyakrabban közterületen elhelyezett dolog ellen intézett erőszakos magatartással, valamint a közterületen tartózkodó személyekkel szembeni erőszakos fellépéssel (pl.: obszcén kifejezésekkel történő hangos kiabálással) követik el, jellemzően ittas vagy bódult állapotban.

A Kifosztás büntette kapcsán az előzőekhez hasonlóan szintén a hajléktalanok csoportján belül elkövetett bűncselekményről kell többnyire beszélnünk. Legszélesebb körben a bűncselekmény 366.§. (1) bekezdés szerinti a) illetve c) pontja fordul elő a hajléktalan személyek csoporton belüli bünelkövetésében. Számtalan esetben találkozhatunk azzal, hogy sok esetben önkormányzati rendelet tiltása ellenére is közterületen alkoholt fogyasztanak hajléktalan személyek, akik ezt követően egymástól különböző tárgyakat, vagy sok esetben készpénzt vesznek el, ezzel kimerítve a Kifosztás (1) bekezdés a) pontjába ütköző törvényi tényállást. Más esetekben a c) pont szerinti védekezés képtelen állapotot használják ki egymással szemben. Elmondásaik alapján leginkább azért nem veszik igénybe a hajléktalan szállókat, mert ott, amíg ők alszanak, társaik eltulajdonítják dolgaikat. Ehhez hasonlóan az előbb említett cselekmény sorozat lezajlik közterületen is. Nem elhanyagolható az a tény sem, hogy számos esetben az egyén ittas vagy bódult állapotát kihasználva követik el a Kifosztás büntettét. Egy másik megközelítésbe helyezve viszont említést kell arról is tennünk, hogy a (2) bekezdés a) illetve b) pontja szerinti törvényi tényállást is ugyan csekélyebb számban mint az előzőket, de elkövetik hajléktalan személyek csoportjai. A legegyszerűbb példával leggyakrabban Budapest területén találkozhatunk. Több esetben előfordult már, hogy két személy kéregetett közterületen, ahol szóba elegyedtek néhány arra sétáló állampolgárral. Abban a pár másodpercnyi időben, ameddig ők sikeresen lefoglalták a sértett figyelmét egy harmadik társuk a sértettől vagyontárgyat tulajdonított el (kiszobelt). Ezek az esetek a csoportos elkövetési forma okán mindenképpen a Kifosztás minősített esetét merítik ki mindamelllett, hogy néhány esetben ez akár jelentős értékre elkövetett bűntett is lehetett a dolog értékétől függően.

További és egyben talán leggyakoribb hajléktalan személyek által elkövetett bűncselekmény a Lopás. A lopás törvényi tényállásának alap esetét szükséges mélyre menően vizsgálni a hajléktalanok körében. A legjelentősebb vonatkozó tényállások a 370.§. (2) bekezdés bc), bd), be), bh) illetve vidéki vonatkozásban a jogszabály bi) pontjai. Elsődlegesen Lopással kapcsolatos vétség során a bc) pontban meghatározott vétségre kívánok reflektálni. Napi szinten előforduló

bűncselekményként jelenik meg Magyarországon, hogy hajléktalan személyek bevásárlóközpontokban az áruvédelmi eszközt megrongálva vagy azt eltávolítva szesziesített kísérletnek megeltulajdonítani annak okán, hogy azt a későbbiekben elfogyasszák. A bd) és a be) pontokat egybe kívánom vonni tekintettel arra, hogy az esetek többségében ez a két cselekmény kéz a kézben járnak egymással. Egy egyszerű példán keresztül szemléltetném. Amikor zsebtolvajlásról beszélünk akkor az esetek jelentős többségében a sértett személy tárcáját, vagy igazolványtartóját tulajdonítják el az elkövetők. Természetesen gyakori a nagy értékű elektronikus eszközök eltulajdonítása is, amely eset a bd) pontba ütközik kizárólagosan. Mindenesetre, amikor tárcát, vagy igazolvány tartót tulajdonítanak el a legtöbb esetben a zsebtolvajlással egyidejűleg bankkártyákat, személyazonosításra alkalmas okmányokat és más személyes adatot tartalmazó közokiratokat is eltulajdonítanak a bűncselekményt elkövetők, ezzel kimerítve a be) pontba foglaltakat. A bh) pontban meghatározottak ismét a hajléktalan személyek csoporton belüli bűnelkövetését sejtetik, hiszen lakáshoz hasonló helyiségben hajléktalan személlyel általában egy másik hajléktalan tartózkodik együtt. A kifosztáshoz hasonló események történhetnek itt meg. Általában az elkövető megvárja, amíg a sértett valamely oknál fogva elhagyja a közösen birtokba vett helyiséget, majd ezt követően az ott hátrahagyott értékeket eltulajdonítja. A bi) pont szerinti tényállást úgynevezett „vidéki bűncselekménynek” nevezném, mivel Budapest illetékességi területén egyrészt nem jellemző a nagyobb erdőterület, ahol elkövethetnék a szóba forgó bűncselekményt, másrészt a budapesti hajléktalanok részére számos lehetőség van téli időszakban a melegedésre. Vidéki városi kapitányságok illetékességi területén viszont a téli időszakban megemelkedik rendszerint az erdei fa eltulajdonításával kapcsolatos vétségek száma. Ha és amennyiben mélyebben belegondolunk, a vidéki városok, falvak lakói többségben családi házakban élnek, ahol továbbra is az elsődleges fűtési módszer a fatüzelés. Ha nem csak a szűk értelemben vett hajléktalanokat tekintjük alanyként, hanem ide soroljuk a Bényei-modell szerinti otthontalanokat is, akkor hamar megállapítást nyer, hogy megélhetési bűnözésről beszélünk. A hideg otthon ellen pénz szűkében a kevésbé tehető emberek csoportja sok esetben falopásra kényszerül. Számos esetben tapasztalhatjuk azt is, hogy nem csupán önértékből tesz, hanem sokszor gyermekük és családjuk számára más módon nem képesek megteremteni a szükséges életfeltételeket. Jellemzően előfordul mindemellett vidéken az is, hogy hajléktalan személyek egy már rég elhagyott házat birtokba vesznek, és annak érdekében, hogy a télen ne fagyjanak meg falopásra kényszerülnek. Rendszerint ezek a házak erdős területen találhatóak, viszonylag közel a falu vagy városközösségekhez, ám felelősségre vonásuk a magánlaksértés ügyében azon oknál fogva el szokott maradni, hogy évek óta nem megállapítható, hogy az adott

ingatlan kinek a tulajdonát is képezi. Utca név és házszám hiányában szinte kivitelezhetetlen a jogos tulajdonos felderítése.

Végző soron a Rablás bűncselekmény törvényi tényállása kapcsán kívánok pár szót szólni a hajléktalan személyek vonatkozásában. Fontos elhatárolási alapként a lopás és a rablás bűncselekmények között megemlíteni az erőszakot. Ez a bűncselekmény a lopáshoz hasonló körülmények között szokott jellemzően megtörténni a hajléktalanok körében. A fenti példához is ropant mód hasonló, azzal az eltéréssel, hogy ebben az esetben az egy helyiségben életvitel szerűen együtt élő hajléktalan személyek egymástól oly módon tulajdonítanak el dolgot, hogy az eltulajdonítást megelőzően a sértett fél sérelmére erőszakot alkalmaznak, vagy testi épsége elleni fenyegetést intéz az elkövető. Egy másik szempont szerint a rablás büntetett hajléktalan személyek csoportjukon kívül eső állampolgárok részére követik el. Ilyen eset lehet például a 365. §. (2) bekezdés szerinti törvényi tényállás vonatkozásában, ha a rabláb bűncselekmény elkövetése által eltulajdonított tárgyat a sértett fél megkísérli visszaszerezni, de ekkor az elkövető megfenyegeti, amely során kilátásba helyezi testi épségének sértését. Klasszikus eset a fentiekkel kapcsolatban a táskarablás forgalmasabb közterületeken.

Mint fent említettem a hajléktalanok körében súlyosabb bűncselekmények is előfordulnak, amelyre talán a közelmúlt eseményei közül a legjobb példa a 28-as számú villamoson történt késeléses emberölés, amelynek elkövetője két hajléktalan férfi volt, vagy említhetjük a 2013-as soroksári gyilkosság néven média hírré vált bűncselekményt is. Ez utóbbi eset elkövetőjét Rakovec Szilvesztert (akkoriban 40 éves hajléktalan férfi) a Fővárosi Ítéltábla 2022 Június 22-én tényleges életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélte az általa elkövetett emberölés, szexuális erőszak és kifosztás bűncselekmények elkövetése miatt.

8.3. Összefoglalás

Fent leírtak egyértelműen mutatják, hogy a jogsértő magatartások, mind szabálysértési, mind büntető jogi kérdéskörben, nagy számban jelen vannak a hajléktalan személyek csoportjában. Fontos, hogy egyes elkövetők miatt viszont ne ítéljünk el egy teljes társadalmi csoportot, hiszen többségében továbbra is csak nehéz élethelyzetben élő, de törvénytisztelő emberekről kell beszélnünk. Azon szűkebb csoportok, akik jogsértő magatartást folytatnak több esetben azt méltányolható, megélhetési okból teszik.

9. Életút és megélhetés a hajléktalanok között

9.1. Általános ismertetése

Tudományos diákköri konferencia céljából elkészített dolgozatom kutatási módszereként egy jól ismert kvantitatív módszert alkalmaztam. A felmérés egy teljesen anonim papír alapon kitöltendő kérdőív volt. Ugyan online jelentősen könnyebben lehet információhoz jutni, és azokat kielemezni különböző erre a célra fejlesztett szoftverek segítségével, mégis figyelembe kellett vegyem azt a tényt, hogy a vizsgált embercsoport jelentős többsége valószínűsíthetően nem fog tudni válaszolni kérdőívemre technikai eszközök hiányából fakadóan. A vizsgálati csoportot olyan személyek alkották, akikről külső jegyeik, illetve viselkedésük alapján feltételezhető volt, hogy hajléktalanok. A kérdőív összesen 36 kérdésből állt, amelyen belül 29 mindenkire vonatkozó kérdést fogalmaztam meg, valamint további 7 eshetőleges kérdést annak függvényében, hogy a kérdezett személy nevelőintézetben nevelkedett-e. A kutatást Budapest területén végeztem, amely során 100 megkérdezett személy volt hajlandó részemre segítséget nyújtani a kérdések megválaszolásával.

9.2. Elsődleges információk a felmérésben résztvevőkkel kapcsolatban

A felmérésben résztvevők nemi megoszlásának meghatározásánál megállapítottam, hogy a kérdezettek 72%-a férfi és 28%-a nő. Egyértelműen kiértékelhető volt továbbá az is, hogy e személyek túlnyomó többsége a Boomer generációba tartozik (1950-es és az 1960-as években született). Életutjaik többségében eltérnek, ám végkifejlettként mindannyian a hajléktalanság állapotába jutottak. Mi sem igazolja ezt jobban, mint a felmérés által mutatott közel azonos százalékos ráta, amely az iskolai végzettség vonatkozásában a felsőoktatástól eltekintve majdhogynem azonos. A kérdezett személyek körében kb. ugyanannyian rendelkeznek 8 általános osztállyal, érettségi nélkül szakmával, érettségivel vagy érettségivel és szakmával egyaránt. Fenti állításomat ez a mérés is igazolhatja, de ezen a ponton meg kívánom jegyezni azt is, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkező személyek száma a hajléktalanság állapotának körében meglehetősen alacsony, így valószínűsíteniünk kell azt a tényt is, hogy az iskolázottság mértéke is befolyásolhatja a hajléktalanná válás kockázati tényezőit, de a hajléktalanság állapota is negatív hatást gyakorolhat az iskolai végzettségre. **Breitner Péter: A hajléktalanná válás lépcsőfokai** című művében, több ízben is kitér a szülői és iskolai neveltetés fontosságára, amelyben hangsúlyozza a kvalitás fontosságát is, mint tényezőt a hajléktalanság állapotának elkerülése során. Fontos tény az is, hogy a megkérdezettek mintegy 90%-a elmondása szerint nem rendelkezik hitel tartozással, és 100% vallja, hogy kizárólag magát kell fent tartania mégis 54%-uk kevesebb mint 50.000 Ft-ból, 27%-uk pedig 50.000 – 100.000 Ft közötti összegből kell

megéljen. Csupán 19% vallotta, hogy nettó jövedelme egy hónapra lebontva meghaladja a 100.000 Ft-ot, viszont itt fontos megjegyezni azt is, hogy ezen összegekbe a koldulásból, jótékonykodásból származó és minden egyéb bejövő pénzt is elszámoltam tekintetbe. A Bényei féle modell alapján bátorkodtam feltenni azt a kérdést is, hogy „Mennyien élnek életvitel szerint együtt egy háztartásban?”. A válaszadók 81% egyedül él, tekintettel arra, hogy közülük a többség nem is rendelkezik állandó lakóhellyel, ellenben a fentmaradó 19% vonatkozásában legalább 2, de jellemzően 3-man élnek egy háztartásban. Markáns tényként kell megállapítanom, hogy a kutatás alanyai 100% egybehangzó válasszal állítják, hogy nem saját tulajdonú ingatlanban élnek, amely tény azért jelentősen kirívó, mivel ahogy azt már fentebb terjedelmesebben megfogalmaztam, és több külső kutatás által alá is támasztottam alapvetően napjaink Magyarországon az életvitel arra tendál, hogy mindenki saját tulajdonú ingatlan kíván vásárolni.

9.3. Társadalomhoz fűződő viszony

A következőkben a megkérdezett személyek társadalomhoz való viszonyáról jegyeznék meg néhány gondolatot. A megkérdezettek pontosan 90%-a vallja, hogy saját maga részéről mindent elkövetett annak érdekében, hogy a társadalom szerves és fontos tagja legyen. Egy 1-től 6-ig terjedő skálán, ahol az 1-es jelöli az abszolút nemleges, és a 6-os az abszolút igenleges választ a feltett kérdésre miszerint „Mennyire érzi úgy, hogy önt bármely oknál fogva a társadalom magából kitaszította?” a válaszok átlagából 3-mas érték jött létre. A kifejtendő kérdésekre ugyan nem szívesen válaszoltak a megkérdezettek, viszont azon néhány fő, akik ezt megtették szinte kivétel nélkül azt állították, hogy munkát kerestek, adóztak, termelésben vettek részt és családot alapítottak, ezzel járultak hozzá ahhoz, hogy a társadalom elfogadja őket, és hasznos állampolgárrá válhassanak. Életszínvonaluk véleményem szerint részben meghatározza a társadalomhoz fűződő viszonyukat, ezért ennél az alpontnál kell erről is beszélnünk. A felmérésben résztvevők átlagosan egy 1-től 6-ig terjedő skálán 5-ösre értékelték a megélhetési nehézségeket. Az előbb említett skálán 1-es jelöli az abszolút nem nehéz megélhetést és 6-os az abszolút nehéz megélhetést. Feleletválasztós kérdés alapján pedig átlag alattiként fogalmazták meg átlagosan az érintettek az életszínvonalukat.

9.4. Szabálysértési és büntetőjogi felelősséggel kapcsolatos felmérés

Rendészeti szempontból vizsgálva a hajléktalanság állapotának kérdését a legfontosabb talán, hogy az alanyok szabálysértési és büntetőjogi előéletét megismerjük. Természetesen e mutatók alapján általánosítani hiba volna, és elfogadható tudományos kereteken belül nem is lehetséges, ellenben egy statisztikai mutatóként kiszámíthatóbb jellemzést adhat a nevezett embercsoportról. Meg kívánom jegyezni azt is, hogy tekintettel arra, hogy a kérdőív több aspektusra keresett

választ, a teljesség igénye nélkül tudok csak következtetéseket levonni az alcímben foglaltakra. A megkérdezett személyek 81%-a elmondta, hogy nem született vele szemben elmarasztaló ítélet büntetőeljárás során. A fentmaradó 29%, akikkel szemben viszont igen, 91%-ban azt nyilatkozták, hogy nem voltak tudatában az elkövetéskor, hogy magatartásukkal bűncselekményt követnek el. Fontosnak tartom azt a tényt is feltárni, hogy milyen százalékos arányban követtek el a felmérés alanyai bűncselekményt, amely miatt nem lettek felelősségre vonva. A megkérdezettek csupán 18%-a állította, hogy bűncselekményt oly módon követett el, hogy amiatt nem volt felelősségre vonva. Meg kell viszont azt is állapítanunk, hogy a fentmaradó 82% egy része, akik nemleges választ adtak a korábban említett okokból fakadóan lehetséges, hogy nincs is tisztában magatartásának eshetőleges jogi következményeivel.

A megkérdezett emberek 72%-a állította, hogy követett már el szabálysértést, amely miatt nem vonták felelősségre. Fontos azt is megjegyeznünk ennek kapcsán viszont, hogy többségében ezek a szabálysértések a hajléktalanság állapotával szorosan összefüggő, vagy bagatell szabálysértési tényállásokat merítettek ki. A leggyakrabban elkövetett szabálysértés részükről a 2012. évi II. törvény 185.§.-a szerinti koldulás szabálysértése volt. A felmérésben résztvevők gyermekkorukkal kapcsolatban is nyilatkoztak szabálysértési és büntetőjogi előéletükkel kapcsolatban. 18%-uk állítja, hogy gyermekkorban sarkallták bűncselekmény, vagy szabálysértés elkövetésére, viszont abban a két kérdésben egyöntetűen 100%-ban nemleges választ adtak, hogy sem sarkallásra, sem önelhatározásból nem követtek el jogellenes magatartást.

9.5. Gyermekkor és neveltetés

Mindenek előtt a legfontosabb egy gyermek számára véleményem szerint, hogy legyen előtte egy pozitív követendő példa, azaz legalább egy olyan személy, akire példaképként tekint, ezért első kérdésem ebben a témakörben erre irányult. 73% állította, hogy gyermekként volt olyan ember az életében, akire példaképként felnézhetett. Gyermekkori éveiket a megkérdezettek 82%-a családi környezetben élte meg, és mintegy 18%-a árvaházban, intézetben nőtt fel. 54%-ban állítják továbbá, hogy negatív megkülönböztetés érte őket nemzeti, etnikai vagy vallási hovatartozásuk miatt, de bántalmazás áldozataivá elmondásuk szerint egyikük sem vált.

9.6. Intézetben nevelkedett gyermekekből hajléktalan személyek

Külön kérdéseket tettem fel azon személyek számára a nevelő intézeti körülményekkel kapcsolatban, akiknek nem adatott meg, hogy családi környezetben éljék meg gyermekkorukat. Meglehetősen megosztó válaszokat kellett konstatáljak. 50-50%-ban eltértek álláspontjaik a következő kérdésekben: „Érzelmileg kötődött-e nevelőjéhez?”, „Vélelmezi, ön, hogy amennyiben

nem nevelő intézetben nevelkedik abban az esetben az élete más, pozitívabb irányba haladt volna?”, „Gyermekeként jelentős baráti körrel rendelkezett?”. Annak ellenére, hogy az intézménnyel és magánélettel kapcsolatos kérdésekre adott válaszaik roppant megoszlók voltak abban viszont egyetértettek 100%-ban, hogy egykori tanáraiktól megfelelő törődést és támogatást kaptak.

Összegzés

A fent leírtak összegzését talán a történeti múlttól érdemes kezdeni, és napjainkig vezetni különböző szempontokat figyelembe véve. Mint arról fentebb írtam, a hajléktalanság jelensége egyidős az emberiséggel, és minden társadalomban egyaránt jelen volt annak ellenére is, hogy meghatározott korok és politikai irányzatok sok esetben tiltották, és szankcionálták is a hajléktalanság állapotába sodródott személyeket. A Bényei-féle modell alapján végzett kutatások által egyértelműen kijelenthető, hogy napjaink Magyarországon jelentős számban fordulnak elő otthonatlanoktól kezdve egészen a fedél nélküliek csoportjába tartozó személyek. Rendészeti-, társadalmi és pszichológiai aspektusban vizsgálva a hajléktalanság kérdéskörét, több következtetés is levonható. Rendészeti vonatkozásban a hajléktalan személyek csoportja jelentősen leterheli az általános rendészeti feladatok ellátására létrehozott rendőri szerv állományát. Folyamatos feladatmeghatározások érkeznek a rendőrség felé, tekintettel arra, hogy a hajléktalanná vált személyek körében gyakorta előforduló tények, hogy bűncselekmény elkövetésének áldozatává, elkövetőjévé válnak, illetve az is hogy szabálysértés követnek el, vagy azt sérelmükre követik el. A fent leírt számos szabálysértési és büntetőjogi tényállás nagyszámú intézkedést eredményez, ezzel együtt pedig többletfeladatokat a már meglévők mellett. Az sem elhanyagolható, hogy a késő őszi és téli időszakban a kihülés veszélyének fokozottan kiszolgáltatott a nevezett társadalmi csoport, így ebből fakadóan a biztonsági intézkedések száma is megszaporodik az érintettekkel kapcsolatban. Ugyan korábban már kifejtettem, de fontosnak tartom az összegzés alatt is megfogalmazni, hogy bár a jogalkotó több jogszabály által számos a hajléktalanokkal kapcsolatos problémának megoldását a rendőrség hatáskörébe utalta, mégis elsődlegesen szociális és társadalmi problémaként kellene e kérdést kezelni. A társadalmi kitaszítottság, a nincstelenség, alapvető életfeltételek hiánya és a magány pszichológiai tényezői együttesen tovább rontják a hajléktalan állampolgárok életkörülményeit, és megnehezítik „felemelkedésüket”, beilleszkedésüket a társadalomba. Társadalmilag társas kapcsolataik hiányosságai miatt kimutathatóan visszafejlődést mutatnak szociális és pszichológiai vonatkozásban egyaránt, és végső elkeseredésükben életük kilátástalanná válik. Rendészeti aspektusban tapasztalataim azt mutatják, hogy azzal egyidejűleg, hogy a jogszabályi előírásoknak megfelelően járnak el a rendőrök, törekednek arra is, hogy az intézkedéseikkel a hajléktalan személyeket preventív módon tartsák jogkövető úton, és ne szankciókkal oldják meg az azt nem feltétlenül igénylő problémákat. Az intézkedési kultúra javulása több esetben is pozitív visszajelzést mutat az intézkedés alá vont személyek részéről is, hisz szabálysértés elkövetése esetén, ha a megfelelő kommunikáció egy figyelmeztetéssel zárul sok esetben elegendő ahhoz, hogy önszántából

befejezze a szabálysértő magatartást, és hajléktalan szállóra távozzon. Zárásként megjegyzém, hogy jelenleg a rendőrség a nyugati mintához hasonlóan a lehető leginkább arra törekszik, hogy állampolgár barát intézkedéseket fogantossítson, és ez a tény pozitívan befolyásolja a hajléktalan személyek rendőrhöz fűzött kapcsolatát, gondolatait is, de ez önmagában nem tartom valószínűnek, hogy hosszútávú megoldást jelentene egy már évszázadok óta fentálló társadalmi problémára. Természetesen a hajléktalanság teljes eltűnése egy utópisztikus gondolatot hordoz magában, mégis felmerül erre az igény, és ezzel egyidejűleg a kérdés is. Rendészeti vagy társadalmi feladat a hajléktalanság megszüntetése?

Felhasznált irodalom

Tanulmányok:

- Gyuris Tamás: Hajléktalanság nálunk – és az Unió országaiban; Kapocs – 2. évf. 5. szám 2003. október
- Bényei és munkatársai modellje (2000)
- Kántor-Düll (2018), A hajléktalanság láthatatlan arca: A lelki otthonosság és a lelki otthontalanság, Magyar Pszichológiai Szemle, 2018, 73. 4/5. 643–667 DOI: 10.1556/0016.2018.73.4.5
- Bíró-Vadász (2003), A hajléktalan személyek sérelmére elkövetett bűncselekmények egyes kérdései
- Kántor Árpád, Düll Andrea (2018) A hajléktalanság láthatatlan arca: a lelki otthon és a lelki otthontalanság, Magyar Pszichológiai Szemle
- Whitbeck és Hoyt (1999) RAM (Risk Amplification Model) „kockázatonövelés modell
- Milburn és Mtsai 2009 a RAAM (risk amplification and abatement model) „kockázatonövelés és csökkentés modell”
- Traumamodell (Goodman és Mtsai 1991)
- Barabásné Koller Erzsébet (2006) Az otthontalanság pszichológiai hatása a hajléktalan életmóddal kapcsolatba kerülő személyek identitásváltozásában
- Gyuris Tamás, Orros Jolán (1999) Tények és háttérük. Rövid áttekintés a magyarországi hajléktalan ellátásról
- Kállai Barbara: A hajléktalan kérdés rendészeti aspektusai című A Nemzeti Köszolgálati Egyetem Rendészetelméleti Kutatóműhely országos tudományos pályázati felhívására beadott pályázata
- Szoboszlai Katalin – Fábián Gergely – Hüse Lajos: Hogyan válnak áldozattá a hajléktalanok?
- Tihanyi Miklós: Amikor bűn az élet – azaz a hajléktalanság kriminalizációja
- Tihanyi Miklós: „Ne ölj” – az élet és az emberi méltóság keresztény értéktartalmának büntetőjogi védelme

Törvények, rendeletek:

- 1913. évi XXI. törvénycikk a közveszélyes munkakerülőkről

- 1984. évi 19. számú törvényerejű rendelet a *büntető törvénykönyvről* szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
- 1989. évi XXIII. törvény a büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról
- 13/1992 (VIII.7.) IM rendelet
- 4780/1932. M. E. számú rendelet
- 1993. évi III. törvény Jogi meghatározás a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról
- 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről
- 2012. évi C. törvény A Büntető Törvénykönyvről
- 178/2018 (X. 2.) Kormányrendelet az életvitel szerű közterületi tartózkodás szabályainak megsértése szabálysértéssel kapcsolatban közreműködő egyes szervek kijelöléséről és feladatairól
- 637/2020. (XII.22.) Korm. rendelet a hiteltörlesztési moratórium veszélyhelyzettel kapcsolatos különös szabályainak bevezetéséről
- 6/2021. (IX.15.) MK. rendelet a hiteltörlesztési moratórium igénybevételéhez alkalmazandó kérelemről
- 536/2021. (IX.15.) Korm. rendelet a hiteltörlesztési moratórium veszélyhelyzettel kapcsolatos különös szabályainak bevezetéséről szóló

Online linkek:

- <https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/228.html>
- <https://tk.hu/a-hajlektalansag-tarsadalmi-okairol-es-ezek-kezelesenek-lehetosegeirol>

Ábrajegyzék

1. ábra: Bényei féle modell a hajléktalanság jelenségéről (Saját szerkesztés).....	8
2. ábra: A trauma ciklusai: a hajléktalanság, a terhesség és a gyermekvesztés útja. (Forrás: https://bjgp.org/content/69/688/e760)	14
1. kép: A tanult tehetetlenség (Forrás: https://ifit.hu/ugysem-fog-sikerulni-a-tanult-tehetetlenseg/).....	17
3. ábra: A szorongás és a depresszió hatása (Saját szerkesztés)	21
1. diagram: A háztartások megoszlása lakáshasználati jogcím szerint (Forrás: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/mibol_elunk14.pdf).....	24
1. táblázat: Kilakoltatási mutatók 2020-2022 között (Forrás: https://mbvk.hu/1970/ingatlanl-kapcsolatos-egy-vegrehaj-tasi-cselekmenyek-statisztikaja-3/ alapján saját szerkesztés).....	25
2. diagram: Adóssággal rendelkező háztartások aránya adósságfajták szerint (Forrás: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/mibol_elunk14.pdf).....	25
3. diagram: A lakásállomány mutatói (Forrás: https://www.ksh.hu/szamlap/életünk_lak.html)	27

Mellékletek jegyzéke

1. számú melléklet: A kutatásom alapjául szolgáló kérőív	
--	--

A bűnözés mint jelenség a társadalom kizsított rétegeiben

1. Neme?

- ☐ Férfi
- ☐ Nő

2. Mikor született ön?

3. Mi az ön legmagasabb iskolai végzettsége?

- ☐ 8 általános
- ☐ érettségi nélkül szakma
- ☐ érettségi
- ☐ érettségi és szakma
- ☐ felsőfokú végzettség

4. Mennyi az általános nettó jövedelme (hónapra lebontva)?

5. Van-e önnek folyamatban lévő hitel tartozása?

- ☐ Igen
- ☐ Nem

6. Vannak-e a háztartásban eltartottak?

- ☐ Igen
- ☐ Nem

7. Mennyien élnek életvitel szerűen együtt egy háztartásban?

- ☐ Egyedül
- ☐ Ketten
- ☐ Hárman
- ☐ Négyen
- ☐ Négynél többen

8. Saját tulajdonú ingatlanjában él?

- ☐ Igen
☐ Nem

9. Mennyire érzi úgy, hogy önt bármilyen oknál fogva a társadalom magából kiteszította? (1=Abszolút nem, 6=Abszolút igen)

1	2	3	4	5	6

10. Kívánt-e valaha beolvadni a társadalomba, és a normák szerint élni?

- ☐ Igen
☐ Nem

11. Ha igen miért érzi így? Írja le pár gondolatban!

12. Az alábbi skálán kérem határozza meg, hogy mennyire érzi nehéznek a megélhetését (1= Abszolút nem nehéz, 6=Kimondottan nehéz)

1	2	3	4	5	6
----------	----------	----------	----------	----------	----------

13. Milyen életszínvonalon él ön?

- ☐ Elfogadhatatlan
☐ Átlag alatti
☐ Átlagos
☐ Átlag feletti
☐ Kiváló

14. Született-e elmarasztaló ítélet önnel szemben büntető eljárás során?

- ☐ Igen
☐ Nem

15. Tisztában volt-e az ön által elkövetett bűncselekmény elkövetésének időpontjában, azzal hogy bűncselekményt követ el?

- ☐ Igen
- ☐ Nem

16. Felelősségre vonták-e bármilyen szabályszegés miatt?

- ☐ Igen
- ☐ Nem

17. Követett-e már el szabálysértést, amely miatt nem lett felelősségre vonva?

- ☐ Igen
- ☐ Nem

18. Követett-e már el bűncselekményt, amely miatt nem lett felelősségre vonva?

- ☐ Igen
- ☐ Nem

19. Ha igen mi volt annak az oka?

20. Gyermekként sarkallták-e bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére?

- ☐ Igen
- ☐ Nem

21. Gyermekként más felkérésére követett-e el szabálysértést vagy bűncselekményt?

- ☐ Igen
- ☐ Nem

22. Gyermekként saját elhatározásából követett-e el szabálysértést vagy bűncselekményt?

- ☐ Igen
☐ Nem

23. Az iskolai neveltetés és a szülői neveltetése mennyire tért el egymástól? (1=Abszolút nem, 6=Abszolút eltért)

1	2	3	4	5	6
---	---	---	---	---	---

24. Volt-e önnek olyan személy a környezetében, akire felnézett?

- ☐ Igen
☐ Nem

25. Érte-e önt bármilyen fajta negatív megkülönböztetés élete során nemzeti, etnikai vagy vallási hovatartozása miatt?

- ☐ Igen
☐ Nem

26. Családban nevelkedett?

- ☐ Igen
☐ Nem

27. Intézetben nevelkedett?

- ☐ Igen
☐ Nem

28. Érte-e önt bántalmazás családon belül/intézetben belül gyermekkorában?

- ☐ Igen
☐ Nem

29. Ha intézetben nevelkedett milyen légkör volt ott?

A következő kérdésekre akkor válaszoljon, amennyiben intézetben nevelkedett.

31. Érzelmileg kötődött a nevelőjéhez?

- ☐ Igen
☐ Nem

32. Vélelmezi ön, hogy amennyiben nem nevelő intézetben nevelkedik abban az esetben az élete más, pozitívabb irányba haladt volna?

- ☐ Igen
☐ Nem

33. Gyermekként jelentős baráti körrel rendelkezett?

- ☐ Igen
☐ Nem

34. Fiatal korában baráti társasága milyen mértékben befolyásolta önt negatív irányba? (1=Abszolút nem, 6=Abszolút igen)

1	2	3	4	5	6
---	---	---	---	---	---

35. Megfelelőnek érzi ön a nevelő intézetben kapott ellátását? (1=Abszolút nem, 6=Abszolút igen)

1	2	3	4	5	6
---	---	---	---	---	---

36. Tanulmányai során tanáraitól megfelelő törődést és támogatást kapott?

- ☐ Igen
☐ Nem